

ספר
מרי"ח ניהוח

קונטרס
מדרש עשרת הדברות

כולל אגדות מעשיות על כל דבור ודבור
מעשרת הדברות ונקרא גם בשם
"הגדה של שבועות"
שנוסד על חג השבועות לכבוד מתן תורה

עם חידושים ורעיונות
שעלו לי תוך כדי הלימוד במדרש

חברתיו וערכתיו בעזרת
החונן לאדם דעת
רן יוסף חיים מסעוד בן לא"א
רבי משה אביחצירא שליט"א

עפולה
ה'תשפ"ה

© כל הזכויות שמורות

כתובת המכון ולהשיג את כל ספרי המכון
הרה"ג רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א
רח' תאשור 6 ג' עפולה
טלפון: 052-7727591
rantorah@gmail.com
ran0527727591@gmail.com

הקדמה

מן השמים זכיתי ולמדתי מדרש "פרקי דרבי אליעזר" הוצאות "אשכול" (עיה"ק ירושלים) בכ"ה אלול שנת ה'תשס"ב, וכשסיימתי אותו היה בסופו מדרש "עשרת הדברות", ולמדתי אותו, כתבתי עליו כמה וכמה חידושים נחמדים ממה שעלה לי בס"ד, וכן מה שהתחדש לי בו כעת חודש אייר ה'תשפ"ה (בס"ד אחר כמעט 23 שנה), ואמרתי לעצמי להוציאו לאור עולם לכבוד חג מתן תורתנו הקדושה, ולזכות את הרבים במדרש נפלא לכבוד חג השבועות.

כמה פרטים על המדרש

כתבתי כאן כמה מראה מקומות על הספר שלי (פרד"א) ממה ששאלתי בטלפון (לפני כ 22 שנה) את הרב יוסף שלום וינפלד (המו"ל של הוצאת "אשכול") מה מקור הספר הזה, וע"י מי נכתב ואמר לי שהוא מדרש קדום ונתן לי מקורות לעיין, "אוצר מדרשים" (אייזנשטיין) מבוא קצר על מדרש "עשרת הדברות", "בתי מדרשות" (יעלינק), ספר "רב פעלים" מחקר על כל המדרשים מרבי אברהם בן רבי אליהו הגאון מוילנא.

אביא כאן מה שכתבו, וזה החלי:

בספר רב פעלים לרבי אברהם בן הגר"א מוילנא זיע"א כתב באות ע' ערך "מדרש עשרת הדברות", וז"ל:

מדרש עשרת הדברות^(א). מובא בבחי' פרשת נח, רז"ל אמרו (סנהדרין קט ע"א) דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא, מאי עבוד, אמרי דבי רבי שילא, נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו, עכ"ל. ומסיים במדרש עשרת הדברות, וז"ל: כדי שלא יעשה לנו כמו שעשה לדור המבול ונעשה שמים חתיכות, ונעשה מלחמה עם המלך שבשמים, והיו באותו המגדל ע' מעלות למזרח, וכנגדם ע' מעלות למערב, והקב"ה ירד שם עם ע' מלאכים ובלבל לשונם עכ"ל. והוא דרשות על עשרת הדברות כו', בביבליאטיקא של רד"א אצל המבורג, ושמעתי מאיש נאמן שראה אותו בדפוס בעיר ברלין אצל השמש, ונדפס עוד הפעם בזאלקווא ולא

א. בהערות והארות נוספות מהמו"ל רבי שמעון משה חאנעס מוילנא כתב בהערה א', וז"ל: הוא אגדות על עשרת הדברות על כל דבור ודבור מענינו, נוסד על חג השבועות, ובאחד מכת"י וואטיקאן ברומי נקרא "הגדה של שבועות", נדפס לראשונה פירארה שי"ד, וויניציא שס"ה, ווירונא ת"ז, לובלין עם ס' ארחות חיים של"ב, זאלקווא תק"ע, זיטאמיר תר"י. ועם צוואת ר"א הגדול לבוב תרי"ח, גם נדפס בקובץ בהמ"ד ח"א, ועוד כמה פעמים בווראש גס עם ע"ט.

נמצא שם המאמר שהביא הרב רבינו בחיי ונראה שהוא רק קצור ממנו^(א). עכ"ל.

באוצר המדרשים (אייזנשטיין) חלק ב' ערך "עשרת הדברות" כתב דברים דומים למה שכתב רבי אברהם בן הגר"א בספר רב פעלים (ונראה שהעתיק ממנו ולא הזכירו), אך הוסיף שם מעט פרטים בתחילתו, וז"ל:

עשרת הדברות: מדרש עשרת הדברות כולל אגדות על כל דבור ודבור מענינו, ומתחיל בפסוק מי ימלל גבורות ה' שלקוח מפרד"א פ"ג. גם נספחו אליו אגדות ומעשיות ממדרשים אחרים שיש להם איזה שייכות לעניני הדברות, כמו בדבור ראשון נספח המאמר אודות שבעה רקיעים שהוא ממדרש כונו, בדבור השני מעשה האשה (חנה) עם שבעת בניה שנהרגו על קידוש ה' והוא מגיטין דף נז ואיכה רבתי פ' על אלה אני בוכיה, וכן בדברות האחרים. המדרש הזה נוסד על חג השבועות לכבוד מתן תורה, ובכ"י וואטיקאן נקרא "הגדה של שבועות". וכו' עכ"ל. (המשך הדברים דומים מאוד למה שכתב בספר רב פעלים).

אף שלא הארכתני בבירור הענין הרוצה לראות יותר פרטים על מדרש זה יעיין במדרש עשרת הדברות שנקרא גם מעשים על עשרת הדברות או הגדה של שבועות שיצא לאור ע"י הרב יהודה ליב הכהן פישמן ז"ל (ירושלים תרפ"ד) שכתב במבוא דברים נפלאים. עיי"ש.

הדבור עשירי "לא תחמוד בית רעך" לא מצאנו במדרש עשרת הדברות, אך הבאתי מה שמצאתי בהוצאות ישנות משנת ה'תרפ"ד ושנת ה'ת"ש, שהביאו כמעין מדרש על הדבור העשירי (ועיין בגוף המדרש).

רציתי להאריך מעט בענין מה שכתב כאן המדרש על האותיות שבאו לפני הקב"ה ובקשו שבהם יברא את העולם, אך הזמן היה קצר בשביל לשבת ולסדר את הדברים, ואי"ה ובלי נדר אוציא את הדברים באחד מהספרים שלי על ענין אותיות התורה הקדושה, אכי"ר.

היה רצוני עז להאריך מעט בסיפורו של רבי מתתיה בן חרש, בביאור סיפור זה, אך מה שהלב חושק הזמן עושק, ואי"ה ובלי נדר אוציא לאור קונטרס קטן על רבי מתתיה בן חרש, אכי"ר.

ב. עוד כתב בהערה ב', וז"ל:
אמנם ביד הר"י רייפמאן נמצא בכת"י יתר גדול מאד מהנדפס, ועל השער מפורש שם המחבר ר' אשר בן משלם ועם הקדמה יפה בדרך משל מאיש ושמו ר' יעקב (תוספת עלי קדים תר"ד).

כתבתי חידושים כערכי ולבני גילי (רובם נכתבו לפי 23 שנה שהייתי אברך צעיר), אבל בטוחני שימצאו בהם דברים נחמדים המעוררים את לב המעיין.

יש לציין שמה שלא ציינתי שהוא חידוש שלי (א"ה ריחמ"א) העתקתי ממה שפירושו במדרש עשרת הדברות הוצאת "אשכול".

ישר כח לידידי היקר הרב אלחנן רבינוביץ שליט"א (גבעת המורה – עפולה) שהקליד לי את המדרש ואת החידושים שלי עליו, ויבורך על כך בכל הברכות אכ"ר.

כתב לי ידידי היקר הרה"ג מרדכי חיים שליט"א מו"ל הגליון הנפלא "פנינים" (עיה"ק ירושלים תובב"א), וז"ל: עין הרע בחיבור ספרים - אברך צעיר תלמיד חכם שחיבר כמה ספרים היה מסופק אם להמשיך להוציא לאור ספרים שמא יש לחשוש משום עין הרע, ושאל זאת את הג"ר זונדל קרויזר זצ"ל (מח"ס "אור החמה"), וכך השיב לו בכתב: אין חשש של עינא בישא בשעת עסק התורה והחידושים ויהא רעוא שיתקבל ספרו בבתי מדרשים. (ספר 'קרני אור' עמ' תפז). עכ"ל.

מדרש "עשרת הדברות" ופירושו, מוקדש לרפואת אבי מורי ורבי ועטרת ראשי **רבי משה בן רבקה אביחצירא הי"ו**, ישלח לו הקב"ה רפואה שלימה ברמ"ח איבריו ושם"ה גידיו אכ"ר.

בסמיכות להילולת רבנו הרמח"ל זיע"א כ"ו אייר "יסוד שביסוד", אמרתי להביא כאן משהו קטן ממנו על עשרת הדברות, וכפי שציטט בספר "דעת רמח"ל" (ירושלים ה'תשפ"ג) מתוך "מאמר החכמה", ענין הספירות בפרטיות, (עמ' קכח), וז"ל:

והנה שמעו הדברות (במתן תורה) ובהם נכללה התורה כולה, ונקשרה בהם. עכ"ל.

לכבוד הילולת הבעל שם טוב זיע"א שהיא בחג השבועות יש להביא כאן מה שהובא בספר "בעש"ט על התורה" פרשת יתרו אות נ"ו, וז"ל:

העידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח האר"י הבעש"ט כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת אנכי ה' אלהיך מפי השם יתברך וזה ידוע ומפורסם הרבה. (היכל הברכה פ' ואתחנן דכ"ח ע"א) ועיי"ש ב"מקור מים חיים" אות ס"א.

עוד כתב (שם) באות נ"ז, כתב, זו"ל:

שמעתי אומרים בשם הבעל שם טוב זללה"ה דאם זוכים ישראל שמתקדשים ומטהרים עצמם בתורתו ובמצוותיו, שומעין תמיד קול ה' מדבר, כמו במעמד הר סיני, עד כאן שמעתי ודפח"ח. (כתר תורה פ' יתרו). עכ"ל.

יהי רצון שנוכח לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות אכי"ר.

הכותב והחותם לכבוד התורה הקדושה
והמתחנן לפני הבורא יתברך שמו שאזכה ללמוד כל ד' חלקי פרד"ס התורה
הקדושה
הצב"י רן יוסף חיים מסעוד
בן לא"א מו"ר ועט"ר רבי משה הי"ו ומרת אמי אסתר תחי' אביחצירא
כ"ד אייר ה'תשפ"ה ט"ל למ"ט מונוים
עפולה ת"ו

שערים של הוצאות שונות מדרש "עשרת הדברות"

הוצאת, פרנקליי

ירושלם, תש"ח.

דבור ראשון

כתיב, מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. אפילו מלאכים לא ימללו גבורותיו, אלא קצת יש לדרוש במה שעשה ובמה שעתיד להיות, למען יתרומם וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ברא את התורה שהיא נחמדת מזהב ומפז ומתוקים מדבש ונופת צופים. וכשחפץ הקדוש ברוך הוא לבראות את העולם, יעץ בה ואמר, אברא את העולם, כדי שידעו מה היא גבורתי. כששמעה התורה כך, ענתה ואמרה לפניו, רבוננו של עולם, אתה מגיד מראשית אחרית, וכל הנסתרות גלויות לך, עשה כאשר אתה חפץ. כששמע הקדוש ברוך הוא דברי התורה, כשרו לפניו דבריה. לקחה והניחה לפניו. מצינו שקודם שנברא העולם עורות של קלף לא היו מצויות שתכתב עליהן התורה, שהבהמות לא היו עדיין. אלא במה נכתבה. בזרועו של הקדוש ברוך הוא, באש שחורה על גבי אש לבנה. ולקחה הקדוש ברוך הוא והניחה לפניו והיה מביט בה. וכשחפץ לבראות העולם, באו כל האותיות למפרע ואמרה כל אחת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, רצונך שבי יברא העולם. בתחלה נכנסה התי"ו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה לו, רבוננו של עולם, יהי רצונך שבי תברא העולם, לפי שתורתך נקראת בי. ענה לה הקדוש ברוך הוא לא יש כרצונך, ושאת תרומות. (פירוש, וכתיב ואיש תרומות ירסנה). ואחר כך נכנסה השי"ן אל הקדוש ברוך הוא וכו'. לא יש כרצונך, לפי שאת שוא ושוחד; ואות שאין לה רגלים, ואות שאין לה תלים, אינה ראויה שיברא בה העולם. ואחר כך נכנסו כל האותיות למפרע עד בי"ת (ראשונה). ובסוף כלם, נכנסה בי"ת ואמרה, רבוננו של עולם, רצונך שבי תברא את עולמך שעתידין בניך לברך את שמך בי, שנאמר, ברוך הבא בשם ה', ברוך ה' יום יום, ואומר, ברוך ה' אלהי ישראל. אמר לה, כן אעשה, כך אברא את עולמי, שנאמר בראשית ברא אלהים. ואל"ף כשראתה שרצה הקדוש ברוך הוא לבראות את העולם בבי"ת, עמדה לצד אחד ושתקה, עד שקראה הקדוש ברוך הוא ואמר לה, אל"ף, למה תשתקי, למה לא תדברי כאחת מחברותיך. ענתה אל"ף ואמרה לפניו, רבוננו של עולם, ומה לחברותי שעולין לחשבון גדול, כך. אני, שאיני עולה לחשבון גדול, על אחת כמה וכמה.

א. א"ה ריחמ"א: נראה שכל אות פתחה בלשון זה "יהי רצון", והוא לשון תפלה שכן יהיה הרצון לפניו יתברך.

ב. א"ה ריחמ"א: תורה מתחילה באות ת'.

אמר לה הקדוש ברוך הוא, אל תתמהי, שאת ראש לכולם ומלך. שאני אחד ואת אחת. ולפי שהשפלת את עצמך, אני מגדל אותך, שאת תעלי לחשבון אלף. ועוד אמר לה, התנחמי, שכשאתן את התורה, כך אפתח. לכך פתח הקדוש ברוך הוא באנכי, שנאמר, אנכי ה' אלהיך. ולמה פתח הקדוש ברוך הוא באנכי בתתו את התורה לישראל. שאנכי הוא נוטריקון א'נא נ'פשאי כ'תבית י'הבית. ואנכי למפרע, י'היבה כ'תיבה נ'עימים א'מריה. דבר אחר, למה פתח הקדוש ברוך הוא בתתו את התורה אנכי. לפי שאנכי לשון מצרי הוא. יוכדי לשמש בלשון ששמשו בו במצרים, פתח באנכי. ורצה הקדוש ברוך הוא לבראות את העולם בבת אחת, ארכו מהלך חמש מאות שנה, ורחבו מהלך חמש מאות שנה. וים הגדול סבב את כל העולם כמין כיפה של עמוד גדול. וכל העולם מוקף על סנפירי לויתן, עומד במים התחתונים, ונמשל בהם כדג קטן בים. ומים התחתונים עומדים על גבי מי בראשית, ומי בראשית על גבי אוקיינוס ומי אוקיינוס על מי בוכים. ולמה נקרא שמם בוכים, שבשעה שחצה הקדוש ברוך הוא את המים, חציים נתנם למעלה וחציים נתנם למטה. אותן שנתן למטה, התחילו בוכים ואומרים, אוי לנו שלא זכינו להיות קרובים ליוצרינו. והיו מעיזות פניהם ורצו לעלות למרום עד שגער בהם הקדוש ברוך הוא וכבשם תחת כפות רגליו. אז אמרו לפני הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפניך ישבשביל כבודך עשינו. אמר להם הקדוש

ג. בד"ה "דבר אחר למה פתח הקדוש ברוך הוא בתתו את התורה אנכי, לפי שאנכי לשון מצרי הוא, וכדי לשמש בלשון ששמשו בו במצרים, פתח באנכי", עכ"ל. א"ה ריחמ"א: כדי שבני ישראל יבינו ויפתח עמם בדברים שהיו משמשים במצרים, וקשה לי מפדר"א מ"ח שכתב שבזכות ג' דברים יצאו בני"י ממצרים ואחד מהם הוא שלא החליפו את לשונם וא"כ מה הוא שכותב כאן שפתח עמהם בלשון שהיו משמשים בו במצרים, ונ"ל שבפדר"א מ"ח הביא עוד גרסה והוא ששמרו על לשונם, והכוונה היא שהן באמת שהיו משתמשים בלשון מצרית מפעם לפעם אלא ששמרו על לשונם שבלשונם עצמה לא לערב לשון מצרי, ועוד אפשר לומר שאפי' לפי גרסה הראשונה שלא החליפו לשונם היינו שהיו משתמשים לשון מצרי אלא שלא באופן קבע וזה הכוונה שלא החליפו באופן קבוע, ע"כ.

ד. בד"ה "ומי בראשית על גבי אוקיינוס ומי אוקיינוס על מי בוכים, ולמה נקרא שמם בוכים וכו'... אז אמרו לפני הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפניך שבשביל כבודך עשינו", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: שכל הרוצה להתקרב לבורא מחפש ביטול אליו ולהתבטל להקב"ה הוא כבודו, ע"כ.

ברוך הוא, הואיל ובשביל כבודי עשיתם, דעו באמת שלא אתן רשות למים העליונים לומר שירה לפני עד שיקחו מכם רשות, שנאמר מקולות מים רבים אדירים משברי ים, אדיר במרום ה'.

ועוד ברא הקדוש ברוך הוא שבעה רקיעים, ותחתון שבכולן וילון שמו, והוא כוילון שמשוך לפני פתח הבתים, שהפנימים רואים את החיצונים, והחיצונים אינם רואים את הפנימים. ווילון יש בו חלונות, ומלאכי השרת רואים את בני אדם ההולכים בארץ, מי שהולך בדרך טובה או בדרך רעה. [מי שהולך בדרך טובה מסייעין לו], ומי שהולך ברעה, מניחין אותו ומצליחין אותו ברשתו עד יום פקודתו.

למעלה מן וילון, רקיע. וברקיע יש בו כוכבים ומזלות, ושנים עשר חלונות כנגד שתים עשרה שעות. ושלוש מאות ששים וחמשה מלאכים פקודים על החמה ומוליכין אותה בנחת מחלון לחלון שלא תסוב העולם יבשעה אחת. ובאלו החלונות, מוליכין את הלבנה בנחת בלילה. וכיון שיוצאת, פותחין ואומרים שירה ואין להם דומיה עד בא השמש. וכבא השמש במערב, משתחווין ואומרים עשינו ככל אשר צויתנו, שנאמר, התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו. מנין שברקיע השמש והירח והכוכבים ומזלות, שנאמר, ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ.

למעלה מרקיע, שחקים. ובשחקים יש בהם רחיים מתוקנות שטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול.

למעלה משחקים, זבול. ובזבול יש מזבח בנוי, ומיכאל שר של ישראל הוא כהן גדול ועומד ומקריב עליו קרבן בכל יום ויום. ומה הם הקרבנות שהוא

ה. בד"ה "ושלוש מאות ששים וחמשה מלאכים פקודים על החמה ומוליכים אותה בנחת מחלון לחלון שלא תסוב העולם בשעה אחת", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ומשמע מכאן שכוחה של השמש גדול ויכולה להקיף את העולם בזמן מועט, אלא מכיוון שחפצה לעשות רצון קונה לכן מאיטה את הסיבוב שלה, ע"כ.

ו. בד"ה "למעלה מרקיע שחקים, ובשחקים יש בהם רחיים מתוקנות שטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבוא", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ושחקים מלשון לשחוק, ששוחקים מן למעלה.

מקריב. וכי כבשים הוא מקריב, אלא אמרו חכמים, מיכאל שר של ישראל, הוא כהן גדול בשמים. ומיום שחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ובטלו הכהנים, הוא מקריב נשמתן של צדיקים, עד שיבנה בית המקדש, שאז יוריד הקדוש ברוך הוא, בית המקדש שבזבול, לירושלם של מטה.

למעלה מזבול, מכון. ומכון, יש בו אוצרות שלג ואוצרות ברד, ועליות של טללים וחדרי סופה וסערה. לכלם דלתות של אש. וכי למעלה הם, והלא בארץ הם, שנאמר, הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהומות, אש וברד, שלג וקיטור, רוח סערה עושה דברו. אלא אמרו חכמים, כיון שבא דוד לעולם, ביקש רחמים עליהם והורידם לארץ, שנאמר, כי לא אל חפץ רשע, אתה, לא יגורך רע.

ולמעלה ממכון, מעון. ובמעון, יש כתות של מלאכים האומרים שירה בלילה וחשות' ביום מפני כבוד ישראל, וגם יש בו אוצרות ברכה, שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל.

למעלה ממעון, ערבות. ובערבות, יש בו משפט וצדקה וטללי חיים וברכה ונשמתן של צדיקים וכסא הכבוד וחיות הקדש ושרפים ואופנים וכרובים, והם באים להודיע כבודו של הקדוש ברוך הוא, שעשאם מאש וממים ומים עליהם, ושלוש ביניהם, שאין המים מכבין את האש ולא האש לוחך את המים. ולכך נאמר, המשל ופחד עמו, עושה שלום במרומיו, והמלאכים עומדים רחוק מהשכינה שלשים וששה אלף פרסאות, וכי מלאכים עומדים, והלא מצינו שאין להם עמידה ולא ישיבה בשמים כי אם כפיפה. אלא "עומדים כפופים לפני הקדוש ברוך הוא ואין רואים מקום שכינתו, ומקדישים שמו של הקדוש ברוך הוא היושב על כסא רם ונשא, וענן וערפל מקיפין אותו, שנאמר, ענן וערפל סביביו, צדק ומשפט מכון כסאו. יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שברא שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבעה ימים ותלאם בזרוע גבורתו, שנאמר,

ז. כלומר הכחות שוחקות.

ח. בד"ה "וכי מלאכים עומדים, והלא מצינו שאין להם עמידה ולא ישיבה בשמים כי אם כפיפה, אלא עומדים כפופים לפני הקדוש ברוך הוא ואין רואים מקום שכינתו ומקדישים שמו של הקדוש ברוך היושב על כסא רם ונשא", עכ"ל.
א"ה ריחמ"א: ענין עמידה וכפיפה היא שעמידה מראה בתוספת כפיפה על ביטול עצמיות ושפלות לפני המלך, ע"כ.

ומתחת זרועות עולם, וכולם לא ברא הקדוש ברוך הוא אלא בשביל התורה ובעבור ישראל שיקבלוה. ועוד ברא שבעים אומות, וכנגדם שבעים שרים עליהם. ועוד ברא את ישראל גוי אחד בארץ. וכשראו המלאכים את ישראל, נתקוטטו זה עם זה, זה אומר בחלקי יהיו ישראל, וזה אומר בחלקי יהיו ישראל, וכשראה הקדוש ברוך הוא כך, אמר להם, על עמי ישראל הפילו גורלות ונראה בשל מי יגיע הגורל. ובשל מי שיגיע הגורל, יהיו שלו. וכך עשו. הפילו גורלות, ונפל גורל של הקדוש ברוך הוא על ישראל ושימם לפניו, שנאמר, חבלים נפלו לי בנעימים, אף נחלת שפרה עלי. ובחר בהם הקדוש ברוך הוא וקראם סגולה, שנאמר, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ.

בא וראה, שאין לך שום דבר של תורה שאין בו תילי תילים של מדרש, והזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל עליהם. ואמר להם, ראו קוצים אלו, אם תחליפו אותם, תחריבו את העולם. כגון אם תעשו מן ה' וכן מן ה', תחריבו את העולם, כגון נפשנו חכתה' לה', וכגון כל הנשמה תהלל' יה, הללויה. ועוד, אם תעשו מן ד' או מן ר', תחריבו את העולם, כגון שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', וכגון לא תשתחוה לאל אחר'. מכאן היו למדין, שאין לכם שום קוץ בתורה שלא יהיה בו תילי תילים של הלכות, כל שכן באות עצמה ובתיבה עצמה. והביט הקדוש ברוך הוא בכל בני אדם שברא ולא מצא אדם שהוא ראוי שתנתן התורה על ידו כמשה. ומפני מה זכה משה להיות חתן תורה. עקב ענוה ויראה שהיתה בו. מנין, דכתיב ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלהים. אמרו חכמים, בשכר שלשה דברים שעשה משה, זכה לשלשה טובות. בשכר כי ירא, זכה לוייראו מגשת אליו. בשכר ויסתר פניו, זכה לקלסתר פנים. בשכר מהביט, זכה לתמונת ה' יביט, ועוד זכה לוהביטו אחרי משה עד בואו האוהלה. וענוה מנין שנמצאת במשה, שנאמר, ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. אמרו חכמים, ה' של לכה סתומה. ולמה היא סתומה. שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך

ט. א"ה ריחמ"א: נראה לומר מכאן, שהמלאכים התקוטטו זה עם זה, בחלק מי יהיו ישראל, ועד היום מתקוטטים אומות העולם עם ישראל.

י. א"ה ריחמ"א: שחם ושלום מ"חכתה" יהיה "הכתה" רח"ל.

יא. א"ה ריחמ"א: במקום לומר "תהלל" יאמר חס ושלום "תחלל".

יב. א"ה ריחמ"א: שחם ושלום יהיה "אחד" "אחר" רח"ל.

יג. א"ה ריחמ"א: שחם ושלום יהיה "אחר" "אחד" רח"ל.

הוא למשה לך וגאל את ישראל, מרוב ענוה שהיתה בו, אמר, מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, אמר, יש במשפחה גדולים ממני בעושר ובכסף ובזהב. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אתה גדול, שנאמר, גם האיש משה גדול מאד.

ועוד בך בחרתי מכל ישראל, ואתה עתיד שיתנבאו עליך כזאת, שנאמר, אז דברת בחזון לחסידך ותאמר שויתי עזר על גבור, הרימותי בחור מעם. מי הוא בחור מעם, זה משה. אף על פי כן השפיל משה את עצמו ועמד לצד אחד, אמר לו הקדוש ברוך הוא, מדוע תעמוד לצד אחד, שאם על ידך לא יגאלו, על ידי אחר לא יגאלו.

ועוד בא וראה ענותנותו של משה, שכשאמר לו הקדוש ברוך הוא עשה אהל מועד, עשהו. וכאשר נעשה, מרוב ענוה שהיתה בו, יצא לחוץ. אמר לו הקדוש ברוך הוא, למא יצאת לחוץ, לך נאה לשרתני. ומנין שקראו הקדוש ברוך הוא ואמר לו כך, שנאמר, ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. וגם התורה העידה בו כך שהוא ענו, שנאמר, והאיש משה ענו מאד, לכך זכה משה להנתן דת על ידו ולשרות שכינה עליו, שכך אמר ישעיה, רוח אלהים עלי, יען משח ה' אותי לבשר ענוים. לבשר חסידים לא נאמר, אלא לבשר ענוים. מכאן שגדולה ענוה מכל מדות שבעולם. הביט הקדוש ברוך הוא בכל ההרים ולא מצא הר שראוי ליתן תורה עליו ולהשרות שכינה עליו, כהר סיני. ומפני מה זכה הר סיני לכל זאת. מפני שהשפיל את עצמו. שכשראה שהר חרמון והר שריון שהיו מתגרים זה עם זה, זה אומר עלי ישכון. וזה אומר, לא, כי אם עלי ישכון. אז כשראה סיני שהיו מתגרים זה עם זה והגביהו את עצמן, השפיל הוא את עצמו. ולפיכך ראה הקדוש ברוך הוא בשפלותו, והשרה שכינתו עליו, שהאלהים רם ונשא ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע.

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני לקבל תורה, ובו נתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל. ולמה לא נתנה להם בעת צאתם ממצרים. לפי שאמר הקדוש ברוך הוא אעשה להם טובות תחלה

יד. א"ה ריחמ"א: נראה לחדש כאן שאם משה לא היה רוצה לגאול את עם ישראל, היה מגיע שוב בגלגול עד שהיה מסכים לגאול את עם ישראל, כי הנשמה המוכשרת ביותר לגאולת עם ישראל היא רק נשמת משה רבנו.

לספר גבורותי, ואחר כך יקבלו תורתי ומצותי. ^טאסבר לך משל למה הדבר דומה, למלך שרצה לישא אשה. אומר המלך, אעשה עמה טובה ואחר כך אשאנה. כך הקדוש ברוך הוא, ראה כנסת ישראל ערומה והלבישה, שנאמר, ואלבישך שש. ראה אותה יחפה והנעילה, שנאמר, ואנעלך תחש. באתה על הים, והעביר אותה. ראה שעמלק בא עליה, והציל אותה. וכשהכירו ישראל הטובות והגבורות של הקדוש ברוך הוא, אמרו כלם, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. דבר אחר, למה נתן להם הקדוש ברוך הוא את התורה בחדש השלישי ולא נתנה להם בעת יציאתם ממצרים. משל לבן מלך שחלה ועמד מחליו, אמרה לו אמו, לך ללמוד. אמר המלך, עדיין לא נתרפא מחליו. ימתין שנים או שלשה חדשים ואחר כך ילך ללמוד. כך ישראל, מיד כשיצאו ממצרים, היו ראויין לקבל את התורה, אלא היו בהן בעלי מומין, משום שעשו לבנים וטיט. אמר הקדוש ברוך הוא, עדיין לא בא מנוח לבני מן השעבוד, והיאך יקבלו את התורה. על כן עכבם עד החדש השלישי ואחר כך נתן להם את התורה המשולשת על ידי אדם משולש. אתה מוצא כל מעשה של תורה, משולשים. תורה משולשת, תורה נביאים וכתובים. באותיות משולשות ^{יז}, אל"ף בי"ת גימ"ל ^{יח}. על ידי אדם משולש, משה, שהיו הוא ואחיו ואחותם, שלשה, משה אהרן ומרים, שבאו משבט ראובן שמעון ולוי, ^{יט} ושהוא משולש באותיות לוי. והורשה למשולשים, כהנים לויים וישראלים, בני אבות שלשה, אברהם יצחק ויעקב. ביום משולש, שנאמר, ביום

טו. בד"ה ^{לפי} שאמר הקדוש ברוך הוא אעשה להם טובות תחלה לספר גבורותי, ואחר כך יקבלו תורתי ומצותי, אסבר לך משל למה הדבר דומה למלך שרצה לישא אשה, אומר המלך אעשה עמה טובה ואחר כך אשאנה, כך הקדוש ברוך הוא וכו', ^{עכ"ל}. א"ה ריחמ"א: אולי מכאן יש סמך למה שמשבחים את החתן בעת האירוסין שלו להראות שבחו וטובתו לכלה בכדי שתרצה בו מחמת מעלתו ותכיר בגדלותו, ע"כ.

טז. א"ה ריחמ"א: ראיתי באחד הגירסאות של מדרש עשרת הדברות שלא כתב אל"ף בי"ת גימ"ל אלא רק באותיות משולשות, ויתכן לפרש שבאותיות יש אחדות עשרות ומאות. ודו"ק.

או אפשר לפרש שיש באותיות ג' אמות אמ"ש, ז' כפולות בג"ד כפר"ת, וי"ב פשוטות הו"ז חט"י לנ"ס עז"ק, וכמבואר בספר יצירה, וזהו משולשת באותיות.

יז. א"ה ריחמ"א: צ"ע מה הוא באותיות משולשת אל"ף בי"ת גימ"ל, והרי אין רק ג' אותיות ראשונות והרי יש כ"ב אותיות ועם אותיות סופיות יש כ"ז אותיות, ויתכן לומר שאותיות אל"ף בי"ת גימ"ל הם שורש לכל הכ"ב אותיות. ועדיין צ"ע.

יח. פ"י: באו משבט שלישי שהוא לוי.

השלישי. "ובחדש משולש, שנאמר, בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים. ביום ששמח הקדוש ברוך הוא בישראל עמו ובמשה עבדו, עלז משה בלבבו, שראה כל מה שהיו עמו. תבל ויושבי בה, נתמנהו כראותם משה בן עמרם, איך שבה את בת מלך וירד בשמחה גדולה, שנאמר, עלית למרום שבית שבי, בת מלך - זו תורה, ואבני יקרה - אלו שנים עשר שבטים.

אמרו חכמים שנבראת התורה קודם שנברא העולם אלפים שנה, שנאמר, ואהיה אצלו אמון [ואהיה] שעשועים יום יום משחקת לפניו, שכבר מצינו שיומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה, שנאמר, כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור. והיתה התורה מתרעמת לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת, למה נבראתי אלפים שנה קודם שנברא העולם, האם לא תתנני לבני אדם. אמרו לה מלאכי השרת, אנו מעכבין על ידך, כי בני אדם עתידים לחטוא בך, ועל כן מוטב שתהא עמנו. באותה שעה היתה התורה משחקת לפני ה', שנאמר, משחקת לפניו. והיה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכים, התורה משחקת עליכם לומר, תורה למה לכם, וכי ממצרים יצאתם, משועבדים הייתם לפרעה, אכילה ושתייה יש לכם, דבר טמא יש ביניכם, ולמה אתם מבקשים את התורה. אין לכם צורך לקבל את התורה, אלא לאדם שמקבל טומאה, צריך לכפר עליו ולתקן אותו ולטהר את נפשו. למיד שתקו כולם עד שבא משה ונצחם בתשובה זו ונתן את התורה לישראל בשמחה. וקודם שנתן תורה לעמו ישראל, בא הקדוש ברוך הוא אל כל אומה ולשון ליתן להם את התורה, כדי שלא ליתן להם פתחון פה לעתיד

יט. בד"ה "אתה מוצא כל מעשה של תורה משולשים, תורה משולשת תורה נביאים וכתובים, באותיות משולשות אל"ף בי"ת גימ"ל, על ידי אדם משולש משה, שהיו הוא ואחיו ואחותם שלשה, משה אהרן ומרים, שבאו משבט ראובן שמעון ולוי, ושהוא משולש באותיות לוי, והורישו למשולשים כהנים לויים וישראלים, בני אבות שלשה אברהם יצחק ויעקב, ביום משולש שנאמר ביום השלישי, ובחדש משולש שנאמר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ועל זה נאמר (קהלת ד, יב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

כ. בד"ה "והיה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכים, התורה משחקת עליכם לומר תורה למה לכם, וכי ממצרים יצאתם, משועבדים הייתם לפרעה, אכילה ושתייה יש לכם, דבר טמא יש ביניכם, ולמה אתם מבקשים את התורה וכו' ... מיד שתקו כולם עד שבא משה ונצחם בתשובה זו ונתן את התורה לישראל בשמחה", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: אחרי שכבר התורה ענתה תירוץ כזה היה בכוחו של משה לענות למלאכים תשובה ולקחת את התורה, והכל מחמת כוחה של התורה.

לבא לומר, אם אירע לנו הקדוש ברוך הוא ליתן לנו את התורה, היינו מקבלים אותה. הלך אצל בני עשו, אמר, תקבלו את התורה. אמרו לו, מה כתיב בה. לא תרצח. ענו כלם ואמרו, וכי ברכה שנתברך עשו אבינו, תרצה לעקור אותה ממנו, דכתיב, על חרבך תחיה. אין אנו רוצים לקבלה. הלך אצל בני לוט, אמר להם, תקבלו את התורה. אמרו, מה כתיב בה. אמר להם, לא תנאף. אמרו, מניאוף באנו, אין אנו רוצים לקבלה. ועוד הלך אצל בני ישמעאל, אמר להם, תקבלו את התורה. אמרו לו, מה כתיב בה. אמר להם, לא תגנוב. אמרו, וכי ברכה שנתברך בה ישמעאל אבינו, אתה רוצה לעקור ממנו, דכתיב, ידו בכל ויד כל בו, אין אנו רוצים לקבל תורתך. מיד חזר הקדוש ברוך הוא על כל אומות העולם ולא רצו לקבלה. ואחר כך בא אצל ישראל, אמר להם, תקבלו את התורה. אמרו לפניו, מה כתיב בה. אמר, שש מאות ושלוש עשרה מצות. אמרו, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. מיד ירדו מאה ועשרים רבוא מלאכים וקשרו לכל אחד ואחד שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וקבלו את התורה בשמחה. וכשנתן את התורה לישראל, אמר להם, תנו לי ערבים שתקיימו אותה. אמרו לפניו, הנה אברהם הוא יהיה ערב בעדנו, אמר להם, מחויב הוא עבור ישמעאל שעתיד להרוג את בני בצמא. אמרו לו, הרי יצחק. אמר להם, מחויב הוא לי על שאהב את עשו שונאי. אמרו לו, הנה יעקב, אמר להם, יאחייב הוא לי על שלא השלים נדרו בבואו מפדן ארם. אמרו לפניו, הרי בנינו. מיד אמר הקדוש ברוך הוא, תנו לי אותן ערבים ואני אקבלם. מיד הביאו בני ישראל את נשיהם עם יונקי שדים ונשיהם מעוברות, ועשה הקדוש ברוך הוא בטניהם כזכוכית והיו מדברים עמו. אמר להם, ראו שאני רוצה ליתן תורה לאבותיכם ואתם ערבים בשבילם שיקיימוה. אמרו לו, הן. אמר להם, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך, אמרו לו, הן. לא יהיה לך אלהים אחרים, אמרו לו, לאו. אמר להם, לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. אמרו לו, לאו. וכן היו עונין אותו על הן הן ועל לאו לאו. ומניין שמעוברים שבמע' אמן ומפי יונקים נתיסדה התורה, שנאמר, מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, ואין עוז אלא תורה, שנאמר, ה' עוז לעמו יתן. וכשראה הקדוש ברוך הוא את ישראל שבכל לבם היו מכוונים ומרוב

כא. בד"ה "וכשנתן את התורה לישראל אמר להם תנו לי ערבים שתקיימו אותה וכו'..." אמרו לו, הנה יעקב, אמר להם חייב הוא לי על שלא השלים נדרו בבואו מפדן ארם", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: לא שלא השלים נדרו ממש, אלא שאחר את נדרו.

אהבה היו ממהרים לקבל התורה, שבחם ואשרם, שנאמר, אשריך ישראל מי כמוך.

דבור ראשון

כשיצא מפי הקדוש ברוך הוא, יהי שמיה משובח לעולם, היו זיקים יוצאים מפיו, לפיד מימינו ולפיד משמאלו, והקול פורח באויר השמים ואומר, עמי עמי בית ישראל, **אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים**. וכששמעו ישראל את הדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא, חזרו לאחוריהם שנים עשר מילין ויצאה נשמתו, שנאמר, נפשי יצאה בדברו. חזרה התורה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה, רבנו של עולם, למי נתתני, לחיים או למתים. אמר לה הקדוש ברוך הוא, לחיים. אמרה לפניו, הנה כולם מתים. אמר לה, בגללך אני אחיה אותם. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הוריד טל שעתיד להחיות בו המתים לעתיד לבא, שנאמר, גשם נדבות תניף אלהים, נחלתך ונלאה אתה כוננתה. ועוד בשעה שהתחיל הקדוש ברוך הוא לדבר, רעשו העליונים והתחתונים, ולא היו ישראל יכולים לעמוד על רגליהם. מה עשה הקדוש ברוך הוא, שלח לכל אחד ואחד מישראל שני מלאכים, **אחד שמניח ידו על לבו שלא תצא נשמתו, ואחד שמגביה את ראשו שיוכל לראות את בוראו, והקדוש ברוך הוא נתן להם רשות שהיו יכולים להסתכל בכבודו**. והיו רואים בכבודו את הקול שהיה הולך ומתעגל אל אזניהם. והיה הדבור אומר תקבל עליך את התורה שיש בה מאתים וארבעים ושמונה מצות הראוין לעשות כנגד אבריק. והיו עונין הן הן. וחוזר מן האזן ונושקו על פיו. ועוד חוזר הדבור מפיו ומתעגל אל האזן ואומר, תקבל עליך את התורה שיש בה שלש מאות וששים וחמש מצות לא תעשה כנגד ימות השנה. והיו ישראל עונין הן הן, וחוזר הדבור מן האזן ונושקו על פיו, שנאמר, ישקני מנשיקות פיהו. מיד פתח להם הקדוש ברוך הוא שבעה הרקיעים ושבעה הארצות ואמר, ראו, אתם עדי שאין כמוני במרומים ובארץ, ראו שאני אחד ונגליתי אליכם בכבודי ובתפארתי. אם יש אדם שיאמר עבדו לכם אלהים

כב. בד"ה "מה עשה הקדוש ברוך הוא, שלח לכל אחד ואחד מישראל שני מלאכים, אחד שמניח ידו על לבו שלא תצא נשמתו, ואחד שמגביה את ראשו שיוכל לראות את בוראו", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: אולי מכאן משמע שיציאת הנשמה מהלב. ועוד יתכן לומר שבגלל המעמד העצום שלא יהיה לבו דומם ח"ו רח"ל.

אחרים, אמרו לו, ליוכי יש אדם שראה את בוראו פנים בפנים בכבודו ותפארתו ובגבורתו ויניחחו וילך לעבודה זרה. ראו שאני פדיתי אתכם מבית עבדים, ואני הוא שקרעתי את הים לפניכם והעברתי אתכם ביבשה ואויביכם במצולה הטבעתי.

דבור שני

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, לא תעשה לך פסל וכל תמונה. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אני נתתי לכם את תורתי להניח לכם שררה. אל תכעיסוני ואל תפרו את בריתי באילילים, ואל תשתחוו למתים^{כז}, אלא למי שממית ומחיה ונפש כל חי בידו. ומעשה הגוים אל תלמדו, כי מעשה הגוים הבל הוא, שנאמר, הבל המה מעשה תעתועים, בעת פקודתם יאבדו. לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא. הוא מציל מצרה כל הבוטח בו, כי הוא הציל את אברהם אבינו מכבשן האש, כשהשליכו נמרוד הרשע באש, על שבטח בהקדוש ברוך הוא ולא רצה להשתחוות לפסלו. והוא הציל את חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש כשהשליכם נבוכדנצר באש - על שבטחו בה' ולא השתחוו לפסלו. ובשעה שיצאו מכבשן האש, נתקבצו כל העולם, הפחות והסגנים, לראות אם שלטה בהם האש אם לאו. וראו את שער ראשם ומלבושיהם שלא נשתנו, יִיראו שלא שלטה בהם האש, מיד שבחו להקדוש ברוך הוא. ומכאן אתה למד שבשביל

כג. בד"ה "אמרו לו וכי יש אדם שראה את בוראו פנים בפנים בכבודו ובתפארתו ובגבורתו ויניחחו וילך לעבודה זרה", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ואם חס ושלום יהיה אדם כזה שיגיע בכל זאת לכפירה בהקב"ה, סימן שלא עמד במעמד הר סיני והרי הוא גוי ולא יהודי, וכמו שכתב החיד"א במדבר קדמות שהרי כתוב גר שנתגייר והול"ל גוי שנתגייר, אלא הכוונה שמי שהתגייר מתחילה הוא יהודי ולא גוי, ע"כ.

כד. א"ה ריחמ"א: האלילים קרויים מתים. או אפשר לומר שהיו משתחוויים למתים חנוטים.

כה. בד"ה "והוא הציל את חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש וכו'... ובשעה שיצאו מכבשן האש נתקבצו כל העולם, הפחות והסגנים, לראות אם שלטה בהם האש אם לאו, וראו את שער ראשם ומלבושם שלא נשתנו, וראו שלא שלטה בהם האש, מיד שבחו להקדוש ברוך הוא", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: האש לא שלטה בהם כלל ואפילו חום לא הרגישו אלא הרגישו כמו בהיותם מחוץ לכבשן.

פחד מיתה, לא יעבוד אדם העבודה זרה, שצער מיתה לא יהיה אלא שעה אחת, ואחר כך תנוח נפשו בגן עדן.

מעשה באשה אחת שהיו לה שבעה בנים והביאום לפני שר. אמר לגדול, עבוד עבודה זרה. אמר, איני כופר באלהי, שכבר כתב לנו, אנכי ה' אלהיך. והוציאווהו והרגוהו. קרא לשני ואמר לו, עבוד עבודה זרה. אמר, איני כופר באלהי, שכבר כתב, לא יהיה לך אלהים אחרים. והוציאווהו והרגוהו. קרא לשלישי ואמר לו, עבוד עבודה זרה. אמר לו, איני כופר באלהי, שכבר כתב לנו, לא תשתחוה לאל אחר. הוציאווהו והרגוהו. קרא לרביעי, אמר לו, עבוד עבודה זרה. אמר לו, איני כופר באלהי, שכבר כתב לנו, לא תשתחוה לאלהיהם. קרא לחמישי ואמר לו, עבוד עבודה זרה. אמר לו, איני כופר באלהי, שכבר כתב, שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד. קרא לששי ואמר לו, עבוד עבודה זרה, אמר לו, איני כופר באלהי, שכבר כתב לנו, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו'. קרא לשביעי ואמר לו, עבוד עבודה זרה. אמר לו, המתן, אלך ואתייעץ עם אמי. אמר לו, לך. הלך אצל אמו. אמר, אמי, מה אעשה בזה הדבר. אמרה לו אמו, וכי רצונך שאחיק ישובו במחיצת ה' ואתה תשב חוץ מהם. אל תשמע אל הדבר הזה, ואל תפרוש מאחיק. הלך אצל השר הרשע ואמר לו, מה תעשה. אמר לו. איני כופר באלהי, שכבר כתוב לנו, את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. כבר נשבענו שלא להחליף אותו באחר, והוא נשבע שלא ימיר אותנו באומה אחרת. אמר לו השר, אשליך טבעתי לארץ וכרע וקחנה משם, כדי שיאמרו רצוני עשית. אמר לו, חבל עליך שר, הוי לך שר, אם לכבודך, כך. לכבודו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה. לא אכפור. הוציאווהו והרגוהו. אמרה להם אמם, בבקשה מכם, שתתנו אותו לי ואנשקנו. והלכה ונשקתו. ואף היא עלתה לגג ונפלה למטה ומתה. יצתה בת קול ואמרה, אם הבנים שמחה ויש להם חלק לעולם הבא עם הצדיקים בגן עדן. לכך יהיו כל ישראל זהירין ביראתו של הקדוש ברוך הוא שיזכו לישב עם הצדיקים בגן עדן.

כו. בד"ה "קרא לששי ואמר לו עבוד עבודה זרה, אמר לו, איני כופר באלהי, שכבר כתב לנו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו'", עכ"ל.
א"ה ריחמ"א: וסיפיה "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

כז. א"ה ריחמ"א: צ"ע מדוע רצה להתייעץ עם אמו, ויתכן שעשה כן כדי להגדיל את הנסיון וממילא את שכרו, וקידוש שם שמים גדול יצא יותר מזה.

אמר לו זונין לרבי עקיבא, לבי ולבך יודעין בעבודה זרה שאין בה ממש. והא חזינן בני אדם שהולכין לעבודה זרה פלונית, חיגר ונתרפא, סומא ונתפתח, חרש ונשתפה. אמר לו, שוטה, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, לאדם שהיה בעיר אחת והיה מלוה האנשים במשכון, והיה אדם אחד והלוה לו בלא משכון בלא ערב ובלא עדים, אמרה לו אשתו, נכפרנו. אמר לה, לאו. וכי מפני זה שעשה שלא כהוגן, נאבד אמונתנו. אף זה שהלך לעבודה זרה, הגיע זמנו להתרפאות. אמר הקדוש ברוך הוא, מפני שוטה זה שעשה שלא כהוגן, לא יתרפא מחליו.

מעשה ביהודי אחד חיגר ששמע שהיתה עבודה זרה במקום אחד פלוני שכל חולים שבעולם הולכין ומתרפאין שם. הלך להתרפאות. נכנס בבית העבודה זרה עם החולים. בחצי הלילה, בא אדם אחד ובידו פך קטן מלא שמן ומשח כל החולים ומתרפאים. כיון שהגיע אצלו, אמר לו, ולא יהודי אתה. אמר לו, הן. ומה טיבך בכאן להתרפאות. אמר לו, אי אתה יודע שהוא עצמו^כ שד ועושה דברים האלו להטעותם אחר עבודה זרה כדי לאבדם מן העולם. ^{כא}אבל אתה, חייך שמחר הגיע זמנך להתרפאות. ובעבור שבאת בכאן, לא תתרפא לעולם. לפיכך חייב אדם להתרחק מעבודה זרה, שאפילו באין ליטול את נפשו, לא יעבוד עבודה זרה, שנאמר, ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך.

כח. א"ה ריחמ"א: ומה שגילה לו השד דבר זה, יתכן כי שד זה לא רצה לשקר בדבר שהוא נוגע לעבודה זרה והוא באיסור של יהרג ואל יעבור.

כט. בד"ה "נכנס בבית העבודה זרה עם החולים, בחצי הלילה בא אדם אחד ובידו פך קטן מלא שמן ומשח כל החולים ומתרפאים, כיון שהגיע אצלו אמר לו, ולא יהודי אתה, אמר לו הן, ומה טיבך בכאן להתרפאות, אמר לו אי אתה יודע שהוא עצמו שד ועושה דברים האלו להטעותם אחר עבודה זרה כדי לאבדם מן העולם, אבל אתה חייך שמחר הגיע זמנך להתרפאות ובעבור שבאת בכאן לא תתרפא לעולם", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: וכל מה שנראה לכאורה שע"ז מרפא, אין זה כלום, שהגיע זמנו כעת להרפא ונרפא, ע"כ.

דבור שלישי

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. אל תמהר לישבע שקר, ואל תהי שבועה שגורה בפיו, כי רב עונש יש בה. שהמורגל לישבע, אל יחסר נגע מביתו. וכל הנשבע, לא ינקה. שנאמר, וקרבותי אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר. בוא ולמד מנעמן, כשהביא מנחה לאלישע ועמד לפניו ואמר, הנה נא ידעתי כי אין אלהים בארץ כי אם בישראל, קח נא ברכה מאת עבדך, ויאמר אלישע חי ה' אשר עמדתי לפניו אם אקח, ויפצר בו לקחת וימאן. אז גחזי נער אלישע, על שחמד נכסים, נשבע לשקר ונטרד מן העולם, שנאמר, וירדוף גחזי אחרי נעמן, אמר לו, אדוני שלחני אליך שתשלח לו ככר כסף לשני נערים שבאו מהר אפרים ושתי חליפות בגדים. אמר לו, השבע וקח שני ככרים, שנאמר, הואל נא וקח ככרים. וישבע ויקח. מה לקח. לקח צרעת נעמן שדבקה בו ובזרעו עד עולם. לפיכך אמרו חכמים לשמור פיו משבועת שקר, שכל המרגיל עצמו להשבע, אף פעמים שלא ירצה להשבע, לשונו מרגילו לשבועה. ולכך אפילו באמת, אין אדם רשאי לישבע, כי כשמרגיל לשונו לישבע, נשבע היום, נשבע למחר, ונעשית שבועה שגורה בפיו וקלה בעיניו. וכל המחלל שמו של הקדוש ברוך הוא ונשבע לשקר או אפילו באמת, סופו שהקדוש ברוך הוא מגלה רשעו וענשו לכל אדם. אוי לו בעולם הזה, אוי לו לעולם הבא.

ומעשה באדם אחד שלא רצה לישבע כל ימיו, והיה עשיר גדול. ובשעת פטירתו מן העולם, קרא לבנו ואמר לו, בני, אני מזהירך שלא תשבע כלל לא באמת ולא בשקר, שכל העושר שהיה לי, לא רוחתי אותו אלא ששמרתי עצמי משבועה, ואפילו שבועת אמת לא רציתי לישבע, והצליחני הקדוש ברוך הוא בכל יום ובכל סחורה ובכל מעשה ידי. ענה לו, אבא, אני אקיים כל מצותיך, לא אשבע כלל. וכשנפטר אביו מן העולם והניח חיים לכל ישראל, באו רמאין אל היתום ובקשו ממנו ממון הרבה. אמרו לו, ממון שאביך חייב לנו, תן לנו. אמר להם, לא היו דברים מעולם. באו לדין לפני הדיין וחייבו אותו שבועה. לא השיב היתום בלבו ואמר, מה אעשה. אם אשבע, הריני מחלל שם שמים ומבטל מצות אבי. מוטב שאפרע להם ולא אשבע. פרע להם כל הממון שהניח לו אביו,

ל. וי"ג ואין הואל אלא שבועה שנאמר ושמעה קול אלה (ויקרא ה א).

לא. אולי צ"ל חשב.

ועוד נשארו עשרה דינרים של זהב שתבעו ממנו שלא פרע להם, ולא נשאר בידו כלום. באו הרמאין ואמרו לו, תפרע לנו ממון שאתה חייב לנו או השבע לנו שלא נשאר בידך כלום. אמר, לא אשבע לעולם. חבשוהו ואסרוהו בבית הסוהר. ואשתו היתה צדקת ויפת תואר, ומתביישת לשאול מבני אדם שום דבר. והיתה נוטלת בגדים לבנים לכבס ומפרנסת בעלה בבית הסוהר ובניה ועצמה. יום אחד הלכה עם בניה, לנהר לכבס, ובאתה שמה ספינה אחת. וכשראה אותה בעל הספינה, חמדה בלבו ואמר לה, כבסי בגדי ואתן לך דינר זהב. אמרה, כן אעשה. לקחה הדינר ונתנה לפדות את בעלה מבית הסוהר וכבסה הבגדים. וכשהלכה להחזירם, חטפה בעל הספינה והלך לו. והיו בניה מרחוק עומדים ובוכים בכיה גדולה, והלכו לאביהם ופדאוהו ואמרו, נשבית אמנו. נשא עיניו לשמים ואמר, יתברך וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהגיעני לכך שנשארתי בלא מזון ובלא מחיה. ונשא עיניו לשמים ואמר לפניו. רבונו של עולם, רחם עלי ועל בני הקטנים שהם יתומים. והלכו יחדיו עד שהגיעו לנהר שהיה קרוב לים ולא היה שם מעבר לעבור הנהר. מה עשה אותו חסיד. פשט את מלבושיו ורצה לשוט את הנהר. כיון שהגיע אצל הנהר, שטפו הנהר. זימן לו הקדוש ברוך הוא דף גדול אחד. ישב עליו הוא ובנו הקטן, עד שבאו למדינה אחת ונתנו לו מקניהם לרעות. ובניו שנשארו על שפת הנהר היו צועקים ובוכים עד שבאה ספינה אחת והוליכה אותם בשבי. יום אחד, היה יושב אותו חסיד על שפת נהר אחד שהיה מלא נחשים ועקרבים, ונזכר מה שכבר היה עשיר גדול, והיאך נשאר יחיד. והרים קולו בבכיה ואמר, רבונו של עולם, נשארתי בלא אשה ובנים ובלא ממון, ואין לי מי שירחם עלי. גלוי וידוע לפניך שטוב מותי מחיי. ורצה להשליך עצמו בנהר. וכשראה ההרוגים שהרגו הנחשים והעקרבים, נבהל. וראה דמות אחד שקורא אותו, פלוני בר פלוני, אל תבהל, שהיום כמה שנים שמור לך ממון הרבה. ועכשיו הגיע זמנך שהקדוש ברוך הוא מעלה אותך לגדולה על ששמרת פיך משבועה ולא חללת שם שמים ולא בטלת מצות אביך. טול משם כל הממון. לקח הממון שהיה שם, ושכר פועלים הרבה ובנה לו פלטרין גדולים ועיירות גדולות, ונעשה מלך. ולבסוף עשה לו הקדוש ברוך הוא נס והחזיר לו את אשתו ובניו, ועשה אותן מלכים ושלטונים. ונתן אותו האיש צדקה לעניים ושבח והודאה להקדוש ברוך הוא ששלם לו שכרו משלם. מי גרם לו כל זאת. אלא שמירת פיו משבועה, שאפילו שבועת אמת לא רצה לישבע, שכך אמר הקדוש ברוך הוא, מה מלאכים ואראלים שמקדשין את

שמי בקדושה, מתיראין ומתרעשין ממני. ואתה בן אדם, כשתמלא בטובה ממתנות שלי, היאך יגבה לבך לישא את שמי לשוא.

דבור רביעי

זכור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך, ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלהיך, לא תעשה כל מלאכה. יום השביעי, בחר בו הקדוש ברוך הוא וקדשו לשמו, וחמדת ימים קראו, כי בו חיבר שמים וארץ וברכו, שנאמר, ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו, והנחילו לעמו ישראל שבחר אותם משאר אומות ונתנו בחלקם, שלא יהא צער במחנותם, כי לשמחה גדולה נתנו אלהים לנו. ואפילו אסירי גיהנם ינוחו ביום השבת. כשנכנס שבת, מלאך הממונה על הנפשות, דומה שמו, מכריז ואומר, צאו מגיהנם. ומתיר אותם, ואינן נדונין בשבת. וכשישראל אומרים [סדר] קדושה במוצאי שבת, דומה מכריז ואומר, צאו ובאו למות, צלמות ולא סדרים, אותם שאין אומרים סדר קדושה, ולא ישראל שאומרים סדר קדושה. ולכך חייבים כל ישראל לומר סדר קדושה במוצאי שבת ולשמור שבת. שכל המשמר את השבת יהיה לו חלק לעולם הבא. וכל המחלל את השבת, כאילו מעיד עדות שקר באדון שלו. אשרי שומרי שבת ואשרי מכבדו, שנאמר, וכבדתו מעשות דרכיך וממצוא חפצך ודבר דבר.

מעשה שהיה ליבחסיד אחד שהיתה לו פרה אחת, והיה חורש בה בכל יום ויום. וכשהגיע ביום השבת, מניח אותה. לימים ירד אותו צדיק מנכסיו, ולא היה בידו כלום, ומכרה לגוי אחד. והיה חורש אותו הגוי ששת ימים. וכשהגיע ליום השבת, הוציאה לחרוש בה. כשיצאה לחוץ, רבצה תחת העול ולא רצתה לעשות מלאכה ביום השבת. והיה מכה אותה מכות רעות ולא הועיל לו כלום. כיון שראה אותו הגוי כך, הלך אצל אותו צדיק ואמר לו, בא וטול פרתך. ששת ימים עבדתי בה וביום השבת הוצאתי אותה לחוץ לחרוש בה ורבצה תחת העול

לב. בד"ה "מעשה שהיה בחסיד אחד שהיה לו פרה אחת, והיה חורש בה בכל יום ויום, וכשהגיע ביום השבת מניח אותה, לימים ירד אותו צדיק מנכסיו ולא היה בידו כלום ומכרה לגוי אחד וכו'", עכ"ל.
א"ה ריחמ"א: פתח בחסיד והמשיך בצדיק, ואולי בסיבת זה נמכרה, ודי למבין.

ולא רצתה לעשות שום מלאכה בעולם, והייתי מכה אותה ולא הועיל כלום. כיון שאמר לו כך, הבין אותו חסיד מפני מה אינה עושה מלאכה, לפי שהיתה למודה לנוח ביום השבת. אמר לו אותו צדיק, לך, ואני אעמידה, ואני אעשה שתהיה חורשת. כיון שהגיע אצלה, אמר לה באזניה, אוי פרה, כשהיית בידך, הייתי שומר את השבת, ועכשיו גרמו לי עונותי ומכרתי אותך לזה האיש, בבקשה ממך שתעשה רצון אדוניך. כיון שאמר לה כך, עמדה ובקשה לעשות מלאכה. אמר אותו האיש, הגד לי, שמא כשפת אותה. לא אניח אותך עד שתגיד לי מה עשית לה, או מה אמרת לה באזניה. אמר לו אותו צדיק, כך וכך אמרתי לה. כיון ששמע הגוי כך, נבהל ונזדעזע, ונשא קל וחומר בעצמו ואמר, מה, זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה, הכירה את בוראה, ואני שבראני הקדוש ברוך הוא בצלמו ובדמותו ונתן לי דעת ובינה^ל, לא יהיה ראוי לי להכיר את בוראי. מיד נתגייר והיה ירא שמים, וזכה ללמוד תורה, ונקרא רבי חנינא בן תורתא^ל.

ושוב היה מעשה ביוסף מוקיר שבת, שהיה גוי אחד בשכונתו והיה עשיר גדול, ואמרו לו כל העולם, כל הזהב וכל הכסף שלך יוסף מוקיר שבת ינחל אותו. כששמע אותו הגוי כך, הלך ומכר כל נכסיו וקנה בה מרגלית אחת וקבעה בראש כובעו. וכשעבר על הגשר, נשבה הרוח ופרח הכובע מעל ראשו ונפל במים ובלעו דג. זימן הקדוש ברוך הוא אותו הדג לציד אחד (בין השמשות) בערב שבת. ואותו הציד אמר, מי יקנה דג כזה. ולא היה מוצא שיקנה אותו דג. חשב הציד בלבו, אלך אצל יוסף מוקיר שבת שרגיל לקנות תענוגים בשביל שבת, שמא יקנה זה הדג. הלך אצלו, וקנאו מידו לתקנו בשביל כבוד השבת. כשקרע הדג, מצא בה מרגלית שהיתה מאותו גוי שכנו, ומכרה בשלש עשרה אלפים דינרי זהב. על כן יכבד אדם את השבת.

לג. א"ה ריחמ"א: מכאן שלגוי יש דעת ובינה אבל חכמה אין לו, ומה שאומרים חכמה בגוים תאמין, היינו חכמה דעלמא אבל חכמה של תורה אין לו, ודעת ובינה קבל כי צריך הוא לדעת ולהבין בז' מצוות בני נח שלו, ואחרי שהתגייר זכה ללמוד תורה היינו חכמת התורה.

לד. א"ה ריחמ"א: בענין המעשה זה עיין בספר "גלגולי נשמות" לרמ"ע מפאנו זיע"א, ובספרי "אוצר הגלגולים – מריח ניחוח", שכתבתי שם באריכות ביאור על סיפור זה, שהפרה היא גלגול המלכה ושתי, והגוי שהתגייר הוא המלך אחשורוש, ועוד פרטים על כל זה עיי"ש.

אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא, מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף יותר משל שאר ימי השבוע שאין ריחו נודף כל כך. אמר לו, סם אחד אנו נותנים בו [ושבת שמו]. אמר לו, תן לנו לאכול ממנו. אמר לו, להכל המשמר את השבת, מועיל לו. וכל שאינו משמר את השבת, אינו מועיל לו. אמר לו טורנוסרופוס הרשע לרבי עקיבא, מה היום מיומים. לי אמר לו, מאי את גברא מגוברין. לי אמר לו, דמרי צבי. לי אמר לו, וכן שבת נמי דמרי צבי. אמר לו, מאן מוכיח. אמר לה, נהר סמבטיון יוכיח שאין לו מנוחה עד שיבא שבת. ועוד אמר לו, קבר של אביך יוכיח ששורף כל השבת ובשבת הוא נח. הלך אצל קברו של אביו, ומצאו שכל השבוע מעלה עשן ובשבת אין מעלה עשן. לי אמר לו, זלזלת את אבי, קללתו ובזיתו. אמר לו, עניתי לדברך. לפיכך חייב אדם לשמור את השבת ולכבדו בתבשילים טובים ובגדים נאים, שכך אמרו חכמים, שמונה עשר מלבושים, חייב אדם ללבוש בשבת. מא

לה. בד"ה "אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא וכו'.. אמר לו סם אחד אנו נותנים בו ושבת שמו, אמר לו תן לנו לאכול ממנו, אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו, וכל שאינו משמר את השבת אינו מועיל לו", עכ"ל.
א"ה ריחמ"א: מכאן משמע שאין גוי מרגיש בטעם של תבלין של שבת, וכן מי שלא משמר את השבת, ע"כ.

לו. פי' למה משונה יום שבת משאר ימים.

לו. פי' למה משונה אתה הגבר משאר הגברים.

לח. פי' שאדוני (ה') רצה.

לפ. א"ה ריחמ"א: צ"ע וכי הגיהנום של גוים אינו עובד בשבת, והרי הם לא מצווים על שמירת השבת. וצ"ע.

מ. טורנוסרופוס לר"ע.

מא. עי' רש"י בשבת ק"ה.

דבור המישי

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך. אבות שיצאת מהם, כבדם כמוני. אמר הקדוש ברוך הוא, הבטן שנולדת בו, כבדהו. שדים שינקת מהם פרנסה [תירא אותם] שהיו עמי כשיצרתיו, שנאמר, איש אמו ואביו תיראו. וכתוב, כבד את אביך ואת אמך. כיצד. חייב אדם לכבדם, במאכל ובמשתה ובמלבושים ובהכנסה וביציאה. וכיצד חייב אדם לירא אותם, לא ישב במקומם, ולא ידבר בפניהם, ולא יסתור דבריהם. כל המכבד אביו ואמו, מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו מכבד אותו. וכל המבזה אביו ואמו, מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו מבזה עצמו. ועוד אמרו חכמים, מכבדו בחייו, מכבדו במותו.

אמר רבי חייא בר אבא, יש מאכיל אביו פסיוני^ל וטורדו מן העולם, ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא.

מעשה ביהודי אחד שבכל יום ויום היה מביא לו בנו שני זוגות יונים והיה מאכילו ומשקהו. יום אחד אמר לו אביו, בני, מאין לך כל זאת, שבכל יום ויום אתה מאכילני שתי תורים. ענה לו בנו, כלבא, רע עינא, אכול מה שהבאתי לך, ומה יש לך לשאול מהיכן הוא לי.

ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא.

מעשה באדם אחד שפעם אחת גזרה המלכות שכל אדם שישב בטל ולא יעשה מלאכה, שיקצצו ידיו ורגליו. בכל יום ויום הבן טוחן ברחיים והוא יושב במטה. יום אחד נכנסו עבדי המלך. אמר הבן, אבא, טחון ברחיים, ואני אשכב במטה. מצאוהו עבדי המלך שהיה יושב במטה, והביאוהו לפני המלך וקצצו ידיו ורגליו. וזה הביאהו לחיי עולם הבא, שהציל את אביו.

וראה מה עשה גוי אחד באשקלון ודמה בן נתניה שמו. פעם אחת בקשו ממנו פרקמטיא, והיה יכול להשתכר בה עשרים רבוא דינרים, והיה המפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. שוב פעם אחת בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים רבוא דינרין, והיה המפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו.

לשנה אחרת, שילם לו הקדוש ברוך הוא שכרו משלם, שנזדמנה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמר להם, יודע אני בעצמי, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם, אתם נותנים לי. אבל אני מבקש מכם, אלא ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא^מ. החזירו לו. פעם אחת היה לבוש סריקין^מ ויושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו מעליו וירקה בפניו ולא ענה לה. לפיכך חייב אדם לכבד אביו ואמו.

שלשה שותפין יש בולד. הקדוש ברוך הוא, אביו, ואמו. מן אביו, ניצורין מוח ועצמות, גידים וצפרנים ולובן שבעין. ומן אמו, בשר ועור ^מהושחור שבעינים ודם. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח, נשמה, דעה וחכמה ובינה. וכשנפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניח לפניהם. ואם רואה הקדוש ברוך הוא שכיבד אביו ואמו, מאריך לו ימיו ושנותיו. כל המבזה אביו ואמו, יתלה על העץ ויסקל באבנים, כי כן מצינו באבשלום בן מעכה, על שביזה את דוד, נתלה על העץ והושלך בשחת, והקימו עליו גל אבנים. וכל המכבד את אביו ואמו, הקדוש ברוך הוא משלם לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא.

ומעשה בחסיד אחד שהיה זקן של שבעים שנה ולא היה לו בן, והיה לו ממון הרבה, ובכל יום ויום היה הולך לבית הכנסת. וכשהיו הנערים יוצאים מבית רבן, היה מחבקן ומנשקן, והיה אומר להם אמרו לי פסוקיכם. כל אחד ואחד אמר לו פסוק אחד שלו, והיה בוכה ואומר, אשריכם שזכיתם לבנים שעוסקים בתורה, והיה אומר, אוי לי, שכל נכסי ינחול אחר. מה עשה אותו חסיד, עמד ופיזר נכסיו לתלמידי חכמים. אמר, שמא יש לי חלק לעולם הבא עמכן. מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו בן לשבעים שנה. כיון שהיה בן חמש, היה מרכיבו על כתפו ומוליכו לבית המדרש. אמר לו לרבו, איזה ספר יתחיל בני ללמוד. אמר לו, בספר ויקרא^מ. אמר לו, לא יתחיל אלא בספר

מג. א"ה ריחמ"א: מכאן שלא קנו ממנו אבן לאפוד אלא פרה אדומה קנו ממנו.

מד. פי' בגדים יקרים וחשובים.

מה. [ושערות].

מו. בד"ה "כיון שהיה בן חמש היה מרכיבו על כתפו ומוליכו לבית המדרש, אמר לו לרבו איזה ספר יתחיל בני ללמוד, אמר לו בספר ויקרא, אמר לו, לא יתחיל אלא בספר

בראשית שהוא שבח להקדוש ברוך הוא. מיד פתח ספר בראשית. יום אחד, אמר הבן לאב. עד מתי אתה מרכיב אותי על כתפך. הניחני לילך. אני יודע הדרך ואלך בעצמי. אמר לו, לך. כיון שהלך, פגע בו שליח של מלך. כיון שראה אותו שהוא יפה הרבה, לקחו והוליכו לביתו. וכשבא לעת ערב, ראה אביו שלא שב בנו, הלך אצל רבו. אמר לו, בני ששלחתי אצלך היכן הוא. אמר לו, איני יודע, שלא בא היום ללמוד. כששמע אביו כך, צעק ובכה והלך בפרשת דרכים ושאל בכל דרכים, ראיתם בני, כך וכך היה לו סימן. אמרו לו, לא ראינו אותו. כששמע כך, היה הוא ואמו צועקים ובוכים ומתפלשין באפר, עד שעלתה בכייתם למרום. באותה שעה, נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא והביא חולי על המלך ואמר לעבדיו, הביאו לי ספר רפואות. וכן עשו. והקדוש ברוך הוא הפכו לספר בראשית. פתחו אותו עבדיו ולא היו יכולין לקרות בו. אמרו לו עבדיו, כמדומין אנו, ספר יהודים הוא זה. בקשו יהודים ולא מצאו. אמר השליח למלך. כשהלכתי בכפר של יהודים, גנבתי משם תינוק. אולי הוא יודע לקרות בו. אמר לו המלך, לך והביאו לי. הלך והביאו לפניו. אמר המלך לתינוק, בני, יודע אתה לקרות בזה הספר, אשריך ואשרינו. כיון שראה התינוק הספר, צעק ובכה ונפל מלא קומתו ארצה. אמר המלך, כמדומה אני שאתה ירא ממני. אמר לו, איני ירא ממך. אני יחיד לאמי, ונתנני הקדוש ברוך הוא לאבי לשבעים שנה, ולמדני ספר זה. אמר לו, יודע אני בטוב לקרות. פתח לו מן בראשית וקרא עד ויכלו. אמר לו, יודע אתה לפרשו. אמר לו, כן. מיד נתן הקדוש ברוך הוא בו דעה חכמה ותבונה ופירש לו הכל. כששמע המלך גבורתו של הקדוש ברוך הוא, מיד עמד ממטתו וישב במקומו עד שפירש לו הכל, אמר לו המלך, רפואה באתה לי על ידיך. שאל ממני מה שתחפוץ ואתן לך. אמר לו התינוק, איני מבקש ממך מאומה אלא תחזירני לאבי ולאמי. מיד צוה המלך להוליכו לבית גנזיו ונתן לו כסף וזהב ומרגליות והשיבו לאביו ולאמו. כשראו אותו אביו ואמו, נתנו שבח והודיה להקדוש ברוך הוא, ובאותה שעה שמחו שמחה רבה. מכאן אמרו חכמים, ומה זה שלא למד אלא ספר בראשית, היה לו שכר כל כך. המלמד

בראשית שהוא שבח להקדוש ברוך הוא, מיד פתח ספר בראשית, "עכ"ל.
א"ה ריחמ"א: מכאן ראייה שפותחים לתינוקות בספר ויקרא, ומה שפתח לו כאן בספר בראשית ע"מ לעשות רצון אביו, ע"כ.

לבנו תורה^{מז} או משנה, על אחת כמה וכמה. ומה, זה שלא כיבד אביו אלא שעה אחת, נתן לו הקדוש ברוך הוא כבוד זה. המכבד אביו ואמו יום ולילה, על אחת כמה וכמה שישלם לו הקדוש ברוך הוא שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא.

דבור ששי

לא תרצה. אל תתחבר לרוצחים. התרחק מחבורתם שלא ילמדו בניך מעשה רצחנות. ובעון רציחה חרב בא לעולם. נפש שאינך יכול להשיבה, למה תאבדה בלא דין תורה. נר שאי אתה יכול להחיותה, למה תכבה, כי מעשה אלהים הוא מעט בבני אדם ואתה לא תדע, כמה שכתוב, שאינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה, ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל. כי הרוצח שהורג את הנפש. מעין בשר ודם הוא מתחבא, ומעין הקדוש ברוך הוא אינו מתחבא, כי עיניו בכל דרכי איש ורואה בכל מעשיו, אם טובים אם רעים, אין חשך ואין צלמות לפניו, ולא יוכלו להסתתר שם פועלי און. הרוצח איך יוכל להסתתר מהריגת אדם שהוא בן של הקדוש ברוך הוא, שמשקה ובונה ילד במעי אמו, שנאמר, הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני. אמר רבי אליעזר, כשם שדלתות ובריחים לבית, כך דלתות ובריחים לאשה, שנאמר, כי לא סגר דלתי בטני. ורבי יהושע אומר, כשם שמפתחות לבית, כך מפתחות לאשה, שנאמר, ויפתח ה' את רחמה. וכשם שצירים לדלת, כך צירים לאשה, שנאמר, ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה. ובשעת יצירת הולד, בא המלאך הממונה על ההריון, ונוטל הולד ומביאו לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו, רבונו של עולם, מה תצוה על הולד הזה, חכם יהיה או טיפש, עשיר או עני, סומא או פיקח, אילם או דברן, גדול או ננס. אבל צדיק ורשע אינו אומר, מפני שהכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים. וכיצד הולד מונח במעי אמו. מקופל ומונח כפנקס, ונר דלוק על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר, בהלו נרו עלי ראשי. וכשיגיע זמנו לצאת, נפתחין אבריו הסתומין, ואומר לו הקדוש ברוך הוא, בני, הוי יודע, שאני יצרתך ואני עשיתך, ואני עתיד לעשות עמך חשבון, הוי צדיק ואל תהי רשע. שמא יאמר אדם מי מעיד בי. אבני ביתו של אדם ורהיטי ביתו מעידין בו, שנאמר, כי אבן מקיר תזעק,

וכפיס מעץ יעננה. רבי שילא אומר, מלאכי השרת המלוין לו לאדם בחייו, הן מעידין בו, שנאמר, כי מלאכיו יצוה לך, לשמרך בכל דרכיך. ויש אומרים, אבריו של אדם, הן מעידין בו, שנאמר, ואתם עדי נאום ה' ואני אל. לפיכך יזהר אדם מרצחנות, כי הוא מעשה האלהים ובנינו, והיאך יקום בן אדם ויאבדו. לעתיד לבוא, יעמוד ההרוג לפני הקדוש ברוך הוא ויחנן לפניו, רבונו של עולם, אתה יצרתני גדלתני ואתה חסתה עלי בבטן והוצאתני משם מבלי מום, ואתה היית מפרנסני ברחמיך הרבים, ועמד זה ורצח אותי ואיבד יצירה אשר יצרת. רבונו של עולם, נקמני מרשע זה שלא חס עלי. באותה שעה, יקצוף הקדוש ברוך הוא עליו ויפיל אותו לגיהנם וישרוף אותו שם, ויראה ההרוג נקמתו ויראה וישמח, שנאמר, ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע. מהרה יחוש ישועה ויקרב הגאולה. (ואתה עצמך בן אדם. ואיך אתה יכול לאבד נפש מישראל).

דבור שביעי

לא תנאף. לא יכעיס אדם יוצרו ולא ילאנו במעשיו הרעים, ואל יתן דעתו באשה אחרת, ואל יסתכל בנשים. שאם בא לטהר, מסייעין אותו מן השמים, והקדוש ברוך הוא בעצמו מתחבר לו לקדשו, לא יתן ליצר הרע לשלוט בו.

מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב ודורש בתורה, והיו פניו דומות לחמה וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, ביראת שמים, שמימיו לא נשא פניו לאשת חבירו. פעם אחת היה יושב ודורש ועוסק בתורה בבית המדרש. עבר השטן לפניו וראהו ונתקנא בו. אמר, אפשר לאדם כזה שלא יחטא. מה עשה השטן. עלה לרקיע ועמד לפני הקדוש ברוך הוא ואמר, רבונו של עולם, תן לי רשות ואנסנו. אמר לו לך. הלך ומצאו שהיה יושב ועוסק בתורה. מה עשה. נדמה לאשה שלא היתה כמות מימות נעמה אחות תובל קין שבה טעו מלאכי השרת, שנאמר, ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו. באתה ועמדה לפניו. כיון שראה אותה, חזר לשמאל. ישבה לצד שמאל, הפך פניו לצד ימין. כיון שראה אותה מתהפכת לצדו, אמר, מתירה אני שמא יגבר עלי יצר הרע ויחטיאני. מה עשה אותו צדיק. אמר לתלמידיו היושבים לפניו, לכו והביאו אש ומסמרים, ונתנם בתוך האש עד שהיו

אדומים כאש ונתנם על עיניו^{מ"ח}. כיון שראה השטן כך, נזדעזע ונפל על פניו ורעד ועלה למרום לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו. רבונו של עולם, כך וכך היה מעשה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, וכי לא אמרתי לך שאין אתה יכול לו. באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא לרפאל, אמר לו, לך ורפא עיניו של רבי מתיא בן חרש. בא רפאל ועמד לפניו. אמר לו, הקדוש ברוך הוא שלחני אצלך לרפאות את עיניך. אמר לו, תניחני, מה שהיה היה. חזר לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו, רבונו של עולם, כך וכך אמר לי. אמר לו, לך אמור לו, שלא ישלוט בו יצר הרע לעולם. מיד הלך ורפא אותו. מכאן אמרו חכמים, כל מי שאינו נותן עיניו באשה אחרת, אין יצר הרע שולט בו. לכך יזהר אדם שלא ישא עיניו באשה אחרת לבד מאשתו, שכל הנוגע בה, מביאתו לידי עניות. ועוד שהורגתו, שנאמר, כי בעד אשה זונה עד ככר לחם, ואשת איש, נפש יקרה תצוד. ואוי לו בעולם הזה ואוי לו בעולם הבא.

ומעשה באדם אחד שבא על נערה המאורסה ביום הכפורים והוציאוהו והרגוהו. לאחר מיתתו, נולד לו בן מאשתו ונמנעו בני ישראל למולו. פעם אחת

מח. א"ה ריחמ"א: מצאתי בס"ד בספר "מחזה עינים" לרבי אליקים געציל ב"ר יעקב דוד לויטאן זצ"ל "המגיד מבריסק" שכתב במחזה ו', וז"ל:

חומר מכשול ראיית העינים

והלא חיל ורעדה תאחז לכל איש, בנשאו עיניו להביט בפני אשה, כי יתן אל לבו מעשה רבי מתיא בן חרש, אשר עשה לעצמו, תחב מסמרים בוערים אדומים כאש בעפעפי עיניו. הלא שתיים רעות עשה לעצמו, ענה את נפשו במכאובים גדולים ועצומים, וגם עור את עיניו לבלי לראות, ואמרו חז"ל (נדרים סד:): 'סומא חשוב כמת, שנאמר (איכה ג, ו) "במחשכים הושיבני כמתי עולם"'. והלא אסור מן התורה לצער ולחבל בעצמו (ראה ב"ק צא:), והוא צער וחבל את עצמו למען להפריש את עצמו מאסורא ולהרחיק את עצמו מן העברה. (ראה גיטין נז: ובתוד"ה קפצו, ע"ז יח. ובתוד"ה ואל, וד"ל.) כי היה ירא פן יתגבר עליו יצר הרע ויסיתנו לשאת את עיניו להביט בה, ופן בראותה בעיניו יחמדנה ברעיוניו. ו[אם כן] איכה יעז אנוש 'שתה כמים [הרגיל ומרבה לעשות] עולה', (איוב טו, טז) לשאת עיניו להביט באשה ולומר שלום יהיה לי מיצר הרע ולא יקרני עון? עכ"ל.

עוד כתב במחזה ז', וז"ל:

נתבונן במעשה רבי מתיא בן חרש, שנתן מסמרים בעיניו, כי הוא היה ירא פן יביט בפני האשה (ילקוט שמעוני ויחי סוף מחזה ו') וכו'... כל שלא חס על חיי עצמו וכבודו והונו מפני חסידותו, [אם דבר החסידות, באמת חסידות הוא על פי התורה והמצוה] הוא חסיד פקח. עכ"ל.

היה רבי עקיבא מהלך בדרך ומצא אדם אחד שהיה מכוער ביותר, והיה נושא משאוי גדול של עצים שלא היה אדם בעולם ולא חמור ולא סוס שיכול לטעון כמותו. אמר לו רבי עקיבא, משביע אני אותך בשבועה שתאמר אם אתה בן אדם או שד, או מאיזה בריה אתה. אמר לו, רבי, אדם הייתי, וכבר נפטרתי מן העולם ההוא, ובכל יום ויום אני מביא משאוי כזה, ומכניסין אותי בתוכו ושורפין אותי בתוכו שלש פעמים ביום^מ, וזה עמלי בכל יום ויום. אמר לו רבי עקיבא, מה עשית שעושין לך כך וכך. אמר לו אותו האיש, אני באתי על נערה המאורסה ביום הכפורים. אמר לו, בני, שמעת אם יש לך תקנה באותו עולם. אמר לו, כך שמעתי מאחורי הפרגוד, שבזמן שיעלה בני לספר תורה ויאמר, ברכו את ה' המבורך, מוציאין אותי מגיהנם ומכניסין אותי בגן עדן. אמר לו רבי עקיבא הנחת אשה או בן. אמר לו, בן אחד נולד לי אחר מיתתי ונמנעו ישראל למולו. אמר לו, מה שמך. אמר לו, שמי ארנוניא. מה שם אשתך. אמר לו, שישכייא. ומה שם עירך. אמר לו, לודקיא. מיד כתב רבי עקיבא שמו ושם אשתו ושם עירו, והלך רבי עקיבא עד שבא לאותה העיר. כיון שבא לעיר, יצאו אנשי העיר לקראתו. אמר, כלום ידעתם איש פלוני ואשתו. אמרו לו, שם רשעים ירקב. אמר להם, על מה. אמרו לו, כך וכך עשה. אמר להם, אף על פי כן הביאו לי בנו. הביאו אותו, וצוה למולו, והושיבו ללמוד, וכן עשה, ולמדוהו ברכות שצריך לו לספר תורה, ביום השבת צוה לקרותו לספר תורה. אמר, ברכו את ה' המבורך... לעולם ועד. מיד הוציאוהו מגיהנם והכניסוהו בגן עדן. באותו הלילה בא בחלום לרבי עקיבא ואמר לו, תנוח דעתך שהנחת דעת^י.

ושוב מעשה ברבי מאיר^א שהיה עולה לירושלים בכל רגל ורגל, והיה מתארח אצל רבי יהודה הטבח. והיתה אשתו של רבי יהודה אשה יפה וצנועה, והיתה זריזה בכבודו של רבי מאיר, בכל פעם שהיה בא לכאן. לימים מתה אשתו

מט. א"ה ריחמ"א: יתכן ששורפין אותו ג' פעמים ביום כנגד ג' תפלות שחרית מנחה ערבית או כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב שלא הלך בדרכם.

נ. א"ה ריחמ"א: מכאן המקור לענין של תיקון נפטרים. ועוד לומדים מכאן כמה "ברכו את ה' המבורך" על קריאת התורה מועיל לנפטר.

נא. א"ה ריחמ"א: עיין באוצר המדרשים (אייזנשטיין) שהביא ב' מעשיות על רבי מאיר והביא מעשה זה על רבי מאיר באות מ' (ועיין שם כמה שינוי בפרטים, כגון מה שכתב שהיה זה בליל פורים המעשה. עיי"ש עוד). וכתב, וז"ל:

של רבי יהודה ונשא אחרת, וצוה אותה ואמר לה, יבוא לכאן תלמיד אחד ששמו רבי מאיר, הוי זהירה בכבודו (הביאו) בבית, ושימי לפניו לאכול ולשתות, ושמשי לפניו עד שיגמור סעודתו, ואחר כך הציעי לו מטה יפה ובגדים נאים לשכב עליהם^{נב}. אמרה לו, כן אעשה כצוויך. כיון שבא הרגל, עלה רבי מאיר לירושלם, והלך והתארח בבית של רבי יהודה. אמר לה רבי מאיר, הראי לי אשתו של רבי יהודה. אמרה לו, אדוני, כך צוני בעלי, כשיבוא כאן תלמיד אחד ששמו רבי מאיר, הזהרי בכבודו ושימי לפניו לאכול ולשתות, ואני אזהר בכבודך יותר מאשה ראשונה. אמר לה, אין לי רשות ליכנס על דעת אשתו אלא על דעת בעל הבית. יצא רבי מאיר לחוץ ומצא רבי יהודה. אמר לו, כבר מתה אשתי הראשונה. מיד הלך רבי מאיר לביתו של רבי יהודה. עמדה אשתו, עשתה לו מאכל ומשתה והביאה לפניו, והיה אוכל והיא עומדת ומשמשת לפניו. והיה רבי מאיר בחור יפה ונשאה בו עיניה ושכרתו, ולא ידע בין ימינו לשמאלו, והציעה לו המטה ושכב עליה רבי מאיר, נרדם וישן. עמדה האשה לפניו והפשיטה לו את הבגדים, ושכבה אצלו עד אור הבוקר, ולא ידע בשכבה ובקומה, וישן עמה כל הלילה. למחר קם רבי מאיר והלך לבית המדרש להתפלל. כששב לבית, שמה לפניו לאכול ולשתות. אכל ושתה, והיא היתה משמשת לפניו ומדברת ושוחקת לפניו. היה רבי מאיר אומר, כמה זו מעיזה פניה. והיה רבי מאיר מביט לארץ ולא רצה להסתכל בה. אמרה לו, ולמה לא תסתכל בי, כל הלילה שכבת

מעשה אחרת איך עשה תשובה על שבא על א"א בטעות, המעשה הזאת העתיק בעל סדר הדורות בערך ר' מאיר מספר קטן אחד, והוא קיצור ממדרש עשרת הדברות בדבור השביעי, ונמצאת באיזה שינויים והוספות עם תרגום ערבית בכ"י ממצרים באוצר הספרים באוקספורד, ווערטהיימער הדפיסה בבתי מדרשים ח"ב דף כ"ו, ושם מסופר מעשה מחכם אחד ששמו רבי מאיר, ומשמע שלא היה זה ר"מ התנא רק חכם אחד שמו כן. עכ"ל.

ויש לציין כאן מה שכתב לי הרה"ג עקיבא משה סילבר שליט"א (במכתב תשובה אלי, בענין המעשה של חולדה ובור, ואכמ"ל), וז"ל: אם יש ר' מאיר אחד או יותר, יש לציין בזה למדרש עשרת הדברות דיבור לא תנאף עיי"ש, ומיהו אינו ברור המקור למעשה זה, וכמדומני שהגרח"ק בהגהותיו לאוצר מדרשים ערך מעשיות מחק את מעשה זה. עכ"ל.

נב. א"ה ריחמ"א: יתכן שענין זה היה גורם מכשול לאשה שאמר לה בעלה רבי יהודה, להציע לו מטה ובגדים נאים לשכב עליהם ויפיו של רבי מאיר הביא אותה למעשה ממש רח"ל.

אצלי ולא היית מתבייש, ועתה אתה מתבייש ממני. אמר לה, לא היו דברים מעולם. אמרה לו, אין אתה מאמין לי, הלא כך וכך סימן יש לך על בשרך, מיד הכיר רבי מאיר ששכב עמה, והיה במר נפש, צעק ובכה ואמר, אוי לי שאבדתי תורת שלמדתי, עכשיו מה תקנה יש לי. אמר לו לעצמו, מה אעשה, אלך אצל ראש ישיבה ואפרוש לפניו עווני, מה שיחייבני אקבל עלי. חזר לביתו והיה צועק ובוכה בכל הדרך ומדיו קרועים ואפר על ראשו. מיד יצאו כל קרוביו ואמר לו, מה יש בלבך לעשות. אמר להם, אלך אצל ראש ישיבה שבבבל, כל דין שיצוה לי אקבל עלי. אמרו לו, שוגג היית ולא מזיד, והקדוש ברוך הוא ימחול לך, אל תשמיע קולך שלא להוציא לעז על בניך. אמר להם, אם אני שומע לכם, לא ימחול לי הקדוש ברוך הוא עוונותי לעולם, דכתיב, מכסה פשעיו לא יצליח. מיד הלך אצל ראש ישיבה שבבבל וישב לפניו. אמר לו ראש ישיבה, מה תבקש. אמר לו, אבי ישראל, כך וכך ארע לי מעשה, ועל כן באתי לפניך שכל מה שתאמר לי, הן למות הן להאכילני לחיות רעות, אקבל עלי. אמר לו, המתן לי מעט עד שאפשפש בדינך. למחר, אמר לו ראש ישיבה, פשפשנו בדינך וראינו להאכילך לחיות רעות ולארייות. אמר לו רבי מאיר, אקבל דין שמים עלי, צוה לעשות כמו שאמר ראש ישיבה. קרא לשני גבורים מישראל, אמר להם, הוליכו זה ליער, מקום שהאריות מצויין שם, כפתו ידיו ורגליו, והניחוהו לשם, ואתם תעמדו על אילן גבוה וראו מה יעשה לו. אם יאכלוהו, תביאו לי העצמות ואעשה עליו מספד גדול על שקיבל עליו דין שמים. מיד הוליכוהו ליער אצל מקום מעבר אריות, וכפתו ידיו ורגליו, ועמדו הם על האילן לראות מה יעשה לו. בחצי הלילה, בא ארי ונוהם אצלו, הריחו והלך לו. למחר באו לפני ראש הישיבה. אמרו לו, לא עשה לו כלום הארי, אלא הריחו והלך לו. אמר להם, עשו לו כך ליל שני. עשו כמו שאמר להם. בחצי הלילה, בא ארי ונוהם אצלו הריחו והפכו על פניו והלך לו. למחר, הגידו הדבר לראש הישיבה. אמר להם, עשו לו כך ליל שלישי, שאם אין נוגע בו, הביאוהו אצלי, שאין דין שמים עליו. הלכו ועשו כך. בחצי הלילה, בא ארי ונוהם ושאג אצלו והכהו בשניו ועקר צלע מצלעותיו ואכל ממנה כזית. למחר, הגידו הדבר לראש ישיבה. אמר להם, לכו והביאוהו אצלי הואיל שאכל ממנו כזית, הלכו והביאוהו לראש הישיבה וצוה לרופאים לרפאותו. כשחזר רבי מאיר לביתו, יצתה בת קול

ואמרה, רבי מאיר מזומן לחיי עולם הבא^ג. על כן יזהר אדם שלא יגע באשת איש ואף לא בארוסה, כי היא מורידתו לגיהנם ולשאול תחתית ושורפת אותו לעולם, שנאמר, רגליה יורדות (בחדרי) מות שאול. לכן ירחק אדם מן העבירה, שכן כתוב, כל באיה לא ישובון (עוד), ולא ישיגו ארחות חיים, והיא עד אבדון תאכל, וכל תבואתם תשרש. בואו וראו כמה קשה אשה רעה, שנאמר, ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים. אי בגיהנם משתעי קרא, כמה קשה אשה רעה שנמשלה לגיהנם. אי ביצר הרע משתעי קרא, חזי כמה אשה רעה, רעה יותר מגיהנם. כשם שאין קץ לאשה רעה, כך אין קץ לאשה טובה, שנאמר, מצא אשה מצא טוב. היכי דמיא אשה טובה, שאוהבת את בעלה, יומחלה פני הקדוש ברוך הוא שלא יכעס עליה בעלה, יזעל חייו שיאריכו. וכגון אשתו של מתניה ואשתו של רבי שאול.

מעשה באדם אחד שהיה מוליד בנים, והם מתים. ועמד בתפלה ואמר, רבוננו של עולם, אם תזכני לראות בן שקורא בתורה ואכניסו לחופה, אזמין לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין שיהיו בעיר. ונעתר לו הקדוש ברוך הוא, ובאה שאלתו לפניו ונולד לו בן, וקרא את שמו מתניה, כי מתת אלהים הוא, ולמדו תורה הרבה. בא לחופה, זימן לו לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין שהיו בעיר, ומלא ששה בתים של תלמידי חכמים. שלח הקדוש ברוך

ג. א"ה ריחמ"א: על הצד שהמעשה הוא על רבי מאיר בעל הנס, פעם שאלתי למו"ר הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט"א אב"ד דק"ק כפר גדעון עמק יזרעאל, איך יתכן סיפור כזה על רבי מאיר בעל הנס זיע"א, ואמר לי שסיפור זה לא היה באמת אלא כן היה במחשבתו של רבי מאיר שיתכן שיקרה כדבר הזה. ועיין עוד במקומות אחרים שכתבו שהסיפור אינו על רבי מאיר בעל הנס אלא על רבי מאיר אחר. (י"ד באייר ה'תשפ"ה).

נד. בד"ה "היכי דמיא אשה טובה, שאוהבת את בעלה ומחלה את פני הקדוש ברוך הוא שלא יכעס עליה בעלה", עכ"ל. א"ה ריחמ"א: שאם יכעס עליה בעלה דבר זה יביא לידי פירוד דאז לא יאהב אותה בעלה.

נה. שם בד"ה "היכי דמיא אשה טובה, שאוהבת את בעלה ומחלה את פני הקדוש ברוך הוא שלא יכעס עליה בעלה, ועל חייו שיאריכו, וכגון אשתו של מתניה ואשתו של רבי שאול", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: שבזה שמתפללת שיאריכו את חייו מראה את אהבתו אליו שרוצה לחיות עמו עוד וטוב לה בחברתו, ע"כ.

הוא את מלאך המות, עשה עצמו כעני ואמר להחתן, עשה עמי חסד ותן לי מקום בין התלמידים. ענה החתן, מה שהיה לי להזמין כבר זימנתי. ובקש שלש פעמים ולא רצה להזמינו. דחק ונכנס לחופתו. פגע בו החתן ונדמה לו כאדם לבוש בגדים צואים. ענה החתן ואמר לו, לא דיך שדחקת אותי ונכנסת לחופה, אלא שנכנסת בבגדים צואים. הלך בבושת פנים. ואחר כן נכנס החתן לשמוח בחופתו עם הכלה. מתוך שהיו שמחים, דחק העני בדלת. עמד החתן וראה אותו. התחיל כועס עליו ואמר, עד מתי אתה מעיז פניך, והלא כבר הברחתך מן הסעודה, ועכשיו אתה באת לכאן. לך מכאן. באותה שעה הלך מלאך המות ובא לעמוד אצל החתן לפני מטתו כעמוד אש מן הארץ עד לרקיע. ענה החתן ואמר לו, מי אתה. אמר לו, אני מלאך המות ובאתי ליטול נשמתך. ענתה הכלה ואמרה, רבונו של עולם, תעשה תורתך פלסתר, שכתבת בתורתך, כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח. ועכשיו לא חדש ולא שבת ולא יום אחד. רבונו של עולם, תן לי הריון ממנו שלא אצא כזונה. באותה שעה שמע הקדוש ברוך הוא בתפלתה וגער במלאך המות, והוציאה את בעלה מן המיתה. ומה היה מעשיה שזכתה לכך. אמה היתה שואבת מים בכל יום ומספקת לתינוקות של בית הספר, ואשה זקנה היתה, והיתה בתה (הכלה) תופסת במטה ונותנת ביד אמה ומשענת אותה, והבת היתה סובלת המים ואומרת לאמה, אמי, אל תניחי מצוה. אם אינך יכולה לעשותה, אני אעשה ותקרא על שמך. וכן עשתה כל ימיה. ובעבור המצוה, הצילה את בעלה מן המיתה. ועל זאת נאמר, אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה. לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים. אין שלג אלא מלאך המות שחציו אש וחציו שלג. זה מעשה של רבי מתניה¹.

מעשה באדם אחד ששאל לו בן מהקדוש ברוך הוא, אמר לפניו, רבונו של עולם, תן לי בן ואלמדנו תורה כתאות לבי. שמע הקדוש ברוך הוא תפלתו ונתן לו בן וקרא שמו שאול, כי מה' שאלתיו. וגדל ונעשה כבן עשרים וחמש שנים, ולמד לו תורה ונתחכם ביותר. ואחר כך מת אביו. לימים אמרה לו אמו, קח ממון אביך ולך לסחורה. הלך וראה בני אדם, אלו חוטפים ואלו גוזלים ואלו

1. נא"ה ריחמ"א: פלא עצום שכן נהג רבי מתניה עם העני הזה כך (שהוא מלאך המות) והרי כל ביאתו לעולם הייתה בשביל הבטחה זו שהבטיח אביו שיביא ביום חופתו כל התלמידים ועניים ויתומים שיהיו בעיר. וצ"ע.

גונבים ואלו נשבעים לשקר, וחזר לביתו ריקם. אמרה לו אמו, למה לא סחרת. אמר לה בנה, הסחורה אינה כשרה בעיני, מתוך שהסוחרים מדברים יחדיו כזבים. ראה בני אדם שהם נושאים בן אדם לקבורה. אמר לאמו, אלך ואגמול חסד עם המת ועם זה הסיעה. אמרה לו אמו, לך. הלך. בחזירתו, ראה אדם אחד בשדה חורש בצוארו ונותן הצמד על המחרישה והיה קורא וחורש. בא הבחור וראה אותו ואמר לו, שלום עליך רבי. אמר לו, שלום עליך. והוא היה אליהו זכור לטוב. ואמר לו הבחור, מה זה האומנות שאתה עמל. אמר לו, בני, אני חורש כדי שיאכלו אני ואשתי ובני ובנותי והעניים והאביונים ובהמות השדה ועוף השמים וחיות הארץ, אמר לו הבחור, זה האומנות אני מבקש. אמר לו אליהו זכור לטוב, מה שאתה מבקש, אני נותן לך. אמר לו, אדוני, תורה נתן לי הקדוש ברוך הוא, ועכשיו אני מבקש אשה בעלת חן ויראת ה'. אמר לו, בני, חיך, לא נקראת אשת חיל אלא אחת ששמה חנה והיא במזרח, ואחת ששמה חנה במערב שמורה לך. מאותו מקום עד לשם, מהלך שלשה ימים. לקחו אליהו הנביא והוליכו לשם בשעה קלה והעמידו בדרך. והלך אליהו זכור לטוב אצלה ואמר לה, מה את אומרת, תנשאי לאיש זה. אמרה לו, אם מה' יצא הדבר, לא אוכל דבר אליך מאומה. מיד הביא אליהו זכור לטוב אותו בחור ועיטרו וזווגו. והיה יוצא ובא אותו בחור. ביום השביעי לנשואין בא אליהו זכור לטוב ומצאו שהיה יושב ומשחק עם הכלה. אמר לו אליהו, הנחת ושכחת את ייחיך, שבע שנים תמכר לעבד תחת שבעת ימי המשתה. יצא אליהו והניחם. התחיל הבחור מצטער. התחילה הכלה לומר, מה טיבך, איני כשרה לפניך, או איני הגונה לך, או אם אתה חסר ממון או כלום, הרי לך כל בידך, או שמא בשביל אבותיך אתה מצטער, נלך אצלם. מיד חבשו חמוריהם ותקנו עגלות לשאת ממונם, ולקחו עבדים ושפחות והלכו להם. כשהם הולכים, פגע בהם נהר גדול אחד. אמרה האשה, נשב ונאכל. ישבו לאכול. עמד הבחור והלך לנהר לרחוץ רגליו. בא אליהו זכור לטוב, לקחו בכנפיו והוליכו למקום רחוק ומכרו לעבד. המתינה

גז. בד"ה "ביום השביעי לנשואין בא אליהו זכור לטוב ומצאו שהיה יושב ומשחק עם הכלה, אמר לו אליהו, הנחת ושכחת את חיך, שבע שנים תמכר לעבד תחת שבעת ימי המשתה, וכו'", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: דהיינו שלא עסק בתלמוד תורה ולכן הענישו אליהו הנביא בעבדות עבד ע"מ שיקבל עליו עול תורה שכל המקבל עליו עול תורה מסירים מעליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ע"כ.

האשה שעה אחת ולא בא. הכירה הדבר, נתנה הודאה להקדוש ברוך הוא. אמרה לעבדיה, הריני זורעת שדה זאת שהיא עושה חטין יפין, ובנו לי כרך ובתים ונזרע השדה ונעבוד חטין, כי אני יודעת שיהא רעב גדול בעולם, וכאן עתידין לבא ולסחור כל בני אדם. עשו כך. היו הכל באין אצלה. לאחר חמש שנים, בא אותו בחור עם אדוניו והיה סובל שקו, ובאו בביתה. והיא היתה שואלת לכל בני אדם הבאים לקנות חטין את שמותיהן. וכשראתה אותו, אותו ואמרה היא לאדוניו, תן לי הבחור ויאכל לחם בביתי. לקחתו ושאלה אותו, מי אתה ומה שמך. אמר לה, שמי שאול. אמרה לו, אני אשתך ואתה בעלי. מיד חבקה אותו ונשקה אותו והתחילה לבכות, ונתנה שבח והודאה להקדוש ברוך הוא שעשה לה נסים. אמרה לו, אדוני, ומה אירע לך, ספר לי. סיפר לה כל המאורע. אמר, עדיין אין לי אלא חמש שנים. עמדה והאכילתו והשקתו וכיסתו וחבקתו ואמרה לו, לך לשלום. הלך הבחור עם אדוניו, והיא לא צוחה ולא בכתה אלא תלתה עיניה לשמים ונתנה שבחים להקדוש ברוך הוא, והלך הבחור עם אדוניו ועבד לו עוד שתי שנים, ואחר כך בא אליהו ונטלו בכנפיו והחזירו לאשתו. מיד לקח הבחור את אשתו ועבדיו ושפחותיו, הלך לאמו ומצא אותה בחייה. בואו וראו כמה היתה אשת חיל שלא כחשה לבוראה ולבעלה באלו השנים, עליה כתיב, אשה יראת ה' היא תתהלל. זה מעשה של שאול.

דבור שמיני

לא תגנוב. לעולם הוי זהיר ורגיל ביראתו של הקדוש ברוך הוא ולא תעבור על דבריו, כדי שתזכה לראות ולהיות בחבורת צדיקים ולא בחבורת רשעים, שלא תכלם בבושתם, ולא תפשוט יד בגנבה, שאין אדם יכול לקבץ עושר מגנבה, שכל הגונב, משלם כפלים. אם אין לו, מוכרו בגנבתו, שנאמר, אם אין לו ונמכר בגנבתו.

מעשה היה בימי שלמה המלך בשלשה בני אדם שהיו מהלכין בדרך בערב שבת וקדש עליהם היום, אמרו זה לזה, בואו ונטמין ממונינו במקום אחד. והלכו והטמינו הממון. כשהגיע בחצי הלילה, עמד אחד מהם ונטל הממון והטמין אותו במקום אחר. במוצאי שבת, בקשו לילך לדרכם. והלכו לאותו מקום ולא מצאו הממון. זה אומר אתה גנבת וזה אומר אתה גנבת. הלכו לדון לפני שלמה המלך, הסדירו לפניו הדברים, אמרו לו, לבקר משפט. כששמע

הדברים, היה אומר, אם איני אומר להם הדין, עכשיו יאמרו, איה חכמתו של שלמה. מה עשה. ישב וחקר בחכמתו ובינתו להחזיר להם תשובה ולתפוס אותם מתוך דבריהם. כיון שחזרו אצלו, התחיל לדבר להם. אמר, שמעתי עליכם שאתם בעלי תורה ובעלי חכמה ומשפטים. בבקשה מכם, דין אחד אני שואל לכם, אשר מלך רומי שלח אלי לשאול לחקרני בדבר שאירע לו במלכותו בתינוק ותינוקת שהיו דרין בחצר אחת ונתאוו זה אצל זה. אמר התינוק לתינוקת, בא ונעשה תנאי בינינו בשבועה שכל מי שירצה לארוס אותך אל תשמעי לו אלא ברשותי. ונשבעה לו כך. לימים, נתארסה אותה התינוקת, כיון שנכנס החתן אליה, אמרה לו, איני שומעת לך עד שאלך אצל פלוני ואשאל רשות ממנו, שכבר נשבעתי לו. מה עשתה, הלכה אצלו ואמרה, טול כסף וזהב הרבה ופטרני לבעלי. אמר, הואיל ואת עומדת בשבועתך, הרי אני פוטרך לבעלך ולא אקח משלך כלום. ולבחור שבא עמה אמר לו, שמח בחלקך בשלום. והלכו להם. כשהיו חוזרים בדרך, פגעו בהם לסטין, והיה ביניהן זקן אחד ונטל לעצמו את הנערה ואת כל הכסף והזהב אשר עמהם והתכשיטין אשר עליהן, ורצה לבוא על הנערה. אמרה לו לליסטים הזקן, בבקשה ממך המתן לי מעט עד שאספר לך דבר אחד שאירע לי. וספרה לו כל המעשה. אמרה הנערה, ומה, אותו בחור שהיה עומד בפרקו וכבש את יצרו ולא רצה לנגוע בי. אתה שאתה זקן ויש בדין שתהא לפניך יראת שמים בכל שעה, על אחת כמה וכמה שאתה לא תגע בי. הילך כל הכסף והזהב אשר אתי ופטרני ושלחני לשלום ואלך עם בעלי. כיון ששמע אותו זקן כך, נשא עיניו לשמים ונשא בעצמו קל וחומר, ומה, אני זקן, הולך על שפת קברי בכל יום ויום, ועכשיו אני אעשה כך וכך. מה עשה. שלחה והלכה לה עם בעלה, והחזיר לה כל התכשיטין וכל הכסף והזהב שלקח מהם, ולא רצה לנגוע וליהנות בכל אשר להן מאומה. עכשיו שלח אלי מלך רומי לפרש, איזה מהן משובח מכל אלו. אמרו לו הדין. פתח הראשון ואמר, משבח אני את הנערה שעמדה בשבועתה. פתח השני ואמר, משבח אני את בעלה שכבש את יצרו ולא רצה ליגע בה. פתח השלישי ואמר, משבח אני את הליסטים שגזל ממון והחזיר להם כל הממון שנטל ולא רצה ליגע בו. ועוד, אם החזיר את האשה, למה החזיר את הממון. מיד פתח שלמה המלך ואמר, מה זה שלא היה שם אלא לשמע און, הרהר אחר הממון שלא ראה מימיו, ממון זה על אחת כמה וכמה. מיד צוה שלמה המלך עליו וכפתוהו והלקוהו, והודה לפניו

והראה אותו מקום שהטמין שם, ויראו כי חכמת אלהים בקרבו. על כן לא יפשוט אדם ידיו בגנבה, שכל נסתריהם יהיו גלויים וידועים.

מעשה היה באדם אחד שהיה סוחר והולך למקום רחוק לקנות סחורה, והיה לו חמש מאות זהובים בארנקי אחת. אמר אותו סוחר בלבו, איך אעשה. אם אני אובילה עמי, אולי יראו אותה בני אדם ויגנבו אותה ממני, אלא אטמינה עד שיבא יום הסחורה. מה עשה. הלך למקום צנוע, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ועשה חפירה בארץ להטמינה, והוא לא ידע כי בקיר אצל אותו מקום היה שם חור, והיה אדם רואהו כשהטמין הכיס לאותו המקום. ואחר כך הלך הסוחר. מיד בא אותו אדם אשר ראהו כשהיה טומן הממון, והלך וגנב הממון. לימים בא הסוחר ליקח הממון לצורך הסחורה שבקש לקנות ולא מצאו, והתחיל מצטער. אמר בלבו, מה אעשה, למי אבקש ולמי אתבע, והלא כשקברתי הארנקי לא היה שום אדם. נשא עיניו וחפש כה וכה וראה אותו חור וחשב בלבו. שמא בעל הבית ששם ראני כשהטמנתי הממון והוא לקחו. ולא היה מכירו. הלך ושאל מי הוא, והראהו לו, ובא אצלו ואמר, הנה שמעתי עליך אומרים שאתה יועץ וחכם, אני מבקש ממך שתתן לי עצה שאשאל ממך. אמר לו, אמור. אמר, אדוני, באתי לכאן לסחור והבאתי עמי שתי ארנקות, האחת של חמש מאות זהובים, והשנית של שמונה מאות. ואני כשהייתי בא הנה, לא הייתי מכיר שום אדם בעיר הזאת להפקיד אצלו. מה עשיתי. הלכתי למקום צנוע וטמנתי שם הארנקי של חמש מאות, והשנית עדיין היא משומרת ביד. ולכך באתי לשאלך אם אטמינם במקום אחר או באותו מקום שטמנתי הראשונה אשים האחרונה, או אפקידנה לאדם נאמן בזה העיר, אמר לו אם לעצמי אתה שומע, אל תפקידנה לשום אדם, שאין אתה מכירם, אולי יכפרו לך, אלא באותו מקום ששמור לך ממון האחר. מיד חשב אותו בעל הבית שגנב הממון, שאם ילך הסוחר לאותו מקום להפקיד הארנקי השניה ולא ימצא הראשונה ימנע להפקיד עוד לשם, אלא אחזיר שם הארנקי למקומה שלקחתיה משם, והוא ישים האחרת, ואז אטול את שתיהן. הלך הגנב לביתו והחזיר לשם. הלך הסוחר ומצאה ואמר, ברוך המחזיר אבדה לבעלים. לכך לא יפשוט אדם ידו בגנבה, שמה שיבקש לא ימצא, ומה שבידו יטלו הימנו. בא וראה, כמה עון גנבה גורם, נאים נעשו מכוערים שמחים נעשו עצבים, רמים נעשו שפלים, לבושים נעשו ערומים, שהרי אדם וחוה, עשר חופות נעשו להם בגן עדן, כולן מאבנים טובות ומרגליות. ועל שפשטו ידיהם בגנבת פרי האילן שידוע טוב ורע, קצף עליהם

הקדוש ברוך הוא והביא לעולם ארבעים קללות, עשר על האדם, ועשר על חוה, ועשר על הנחש, ועשר על האדמה. וגם רחל אמנו אף על פי שגנבה את התרפים כדי למנוע את אביה מעבודה זרה, אף על פי כן גרם לה העון שלא תקבר במערת הצדיקים, על שאמר יעקב, עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה. לכך אל יפשוט אדם את ידו בגנבה ולא בגזל, כי אם ביגיעתו ומזיעת כפיו. אם עושה כן, אשריו בעולם הזה ואשריו לעולם הבא. שנאמר, יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא.

דבור השיעי

לא תענה ברעך עד שקר. אמר שלמה המלך בחכמתו, כל מה שיכול אדם לעמוד ולסגל במצות ובמעשים טובים, אינו די להספיק להיות כפרה על היוצא מפיו לרע, לכך חייב אדם לשמור פיו מלשון הרע, שהלשון נכוית תחלה לכל האברים, והיא באה תחלה לדין. בא וראה, כמה קשה לשון הרע, שכן אמר דוד לדואג האדומי, נמשלת כחרב חדה. הוות תחשוב לשונך כתער מלוטש עשה רמיה. ועוד אמר דוד על אחיתופל ודואג, נפשי בתוך לבאים אשכבה לווהטים, בני אדם שיניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה. וכשם שרעתה של חרב חדה היא מפיץ וחרב וחץ שנון, כך איש עונה ברעהו עד שקר. מה חרב אוכלת משני צדדין, כך לשון הרע הורג מכל צדדין, האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו. וכשם שחץ שיוצא מתחת ידו של אדם, שוב אינו יכול להשיבו, כך מי שמעיד עדות שקר על חבירו בבית דין, אף על פי שמתחרט מאה פעמים, שוב אינו יכול לחזור מרעתו ולהצילו.

מעשהו היה בשני בני אדם באשקלון שהיו אוכלין ושותין כאחד ולומדין תורה יחדיו. מת אחד מהן ומת בנו של בעיא מוכסאי עמו באותו היום. כשהיו

נח. בד"ה "מעשה היה בשני בני אדם באשקלון שהיו אוכלין ושותין כאחד ולומדין תורה יחדיו, מת אחד מהן ומת בנו של בעיא מוכסא עמו באותו היום וכו'", עכ"ל. א"ה ריחמ"א: ועיין במעשה זה ברש"י סנהדרין מד ע"ב ד"ה דבעי כסא בשינוי, וכן הובא בירושלמי פ"ב דחגיגה ה"ב ושם יש שינויים קצת, ועיין בפ' קרבן העדה בכל זה. נט. שם איש בעיא המוכס.

מוליכין אותם לבית הקברות, שמעו קול רעש וברחו. בחזירתם, נתחלפו המטות, ועשו כבוד גדול לאותה מטה של בן בעיא מוכסא [ולא נהגו כבוד במטה האחרת], אמר להם אותו תלמיד חבירו, לא היא מטתו. והיה מצטער מאד, ואמר, שמא חס ושלום אין זכות לשונאיהם של ישראל. איתחזי ליה בחלמא. בני, לא תבזה מרך. זה עשה חובה אחת, וזה עשה זכות אחת. חובה עשה זה התלמיד, חס ושלום, לא עשה חובה גדולה, אלא פעם אחת הקדים לו תפילין של ראש לתפילין של זרוע.^פ ומה זכות בעולם עשה בנו של בעיא. אלא פעם אחת היה מהלך בשוק ובידו חררה אחת תחת אצילי ידיו ונפלה אותה חררה ובא עני אחד ונטלה ולא אמר לו כלום, באותה זכות שלא גער בו, זכה לכבוד. ויש אומרים, סעודה עשה לבני העיר בערב שבת ולא באו, ונתנה לעניים. והראה לו בית משכבו של חבירו בגן עדן לפני נהרי אפרסמון. והראה לו גם כן את בנו של המוכס יורד על שפת הנהר לשאוב מים ולא יכול. והראה לו מרים בת מגלאי^{סא}. רבי אליעזר בר רבי יוסי אומר, צירי פתחי גיהנם קבועות באזניה. אמר להם, למה תעשו לה כך. אמרו לו, בשביל שמתענה ומפרסמת לשכנותיה. ויש אומרים, בשביל דיתבה תרי ואמרה תלת.^{סב} אמר להם, עד מתי תעשו לה הצער הזה. אמרו לו, עד שיבא בן שטח וניטלם מאזניה של זאת ונשימם באזניו. אמר להם, ולמה. אמרו, משום שנדר להקדוש ברוך הוא שאם יעשה נשיא יתלה המכשפים, והוא נעשה נשיא ולא הרגן. אמרו לו, לך אמור לו המעשה. אמר להן, נשיא גדול הוא ומתעסק במעשיו ולא יאמין לי. אמרו לו, עניו הוא מאד ויאמין דברך. ואם לא יאמין, עשה לו סימן זה, הוציא עינך ותנה על ידיך. וכן עשה. ומה עשה. הלך אצלו וסיפר לו כל המאורע, וביקש

פ. בד"ה "חס ושלום לא עשה חובה גדולה, אלא פעם אחת הקדים לו תפילין של ראש לתפילין של זרוע", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ובמקום לשים את של ראש תחילה מטעם שאין מעבירין את המצות, שם של יד תחילה ולאחר מכן של ראש.

סא. א"ה ריחמ"א: השם גורם "מגלאי" שהייתה מגלה את מעשיה הטובים.

סב. שישבה בתענית שני ימים ואמרה שלש.

לעשות לו כל הסימנים, ולא הניחו. אמר, ידענא בך שאתה חסיד גדול. ^{ס"א}ואף על פי שחשבתי בלבי לא אמרתי בפי. מה עשה רבי שמעון בן שטח. הלך ביום המעונן ולקח עמו שמונים תלמידים נאים מאד ונתן להם שמונים מלבושים נקיים, ונתן להם שמונים קדרות והעמידם תחת מערה אחת ואמר להם, כשאני אצפור ואשרוק, לבשו כליכם והכנסו אצלי מן המערה. הלך [אל המכשפות] וזעק, שמע ה' קולי אקרא חנני וענני, איום איום ^{ס"ב}וּפְתַחוּ לו. אמר להם, שלכם אני. ^{ס"ג}וקודם שנכנס לשם, לבש נקיים. אמרו לו, אנה הלכת. אמר להם, בין הטיפות של הגשמים. אמרו, תבקש שנעשה מאומה. אמר להם, מה שברצונכם יש. האחת אמרה מה שאמרה והביאה לחם של כסף, והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה לחם של זהב, והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה תבשיל של נחשת. אמרו לו, מה תעשה אתה. אמר להם, אשרוק ואביא לכם שמונים בחורים לבושים בגדים נאים נקיים. אמרו לו, אם בקשת, עשה כך. שרק להם ולבשו מנייהו נקיים ועלו לגביהו. ^{ס"ד}כשנכנסו, אמר להם רבי שמעון בן שטח, כל אחד מכם יטעון האחת ויטלנה מן הארץ, מפני שהמכשף אינו יכול לעשות כלום אם אין רגליו עומדות בארץ. וכן עשו. ^{ס"ה}אי דעבדא פיתא, אמר לה תעביד פיתא ולא יכלה, ואמר לה זיל צלבה: ואמר להאיך דעבדה חמרא עבידי חמרא ולא

סג. בד"ה "אמר, ידענא בך שאתה חסיד גדול, ואף על פי שחשבתי בלבי לא אמרתי בפי", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: ורואים מכאן דבר נורא שמחשבה בשמים נחשבת לדיבור שהרי רשב"ש לא אמר בפה אלא רק חשב בליבו ובחלום אמר משום שנדר והיינו בפה, ומכאן נלמד על קדושת המחשבה, ע"כ.

סד. סימן להמכשפות שרוצה ליכנס.

סה. בד"ה "הלך אל המכשפות וזעק, שמע ה' קולי אקרא חנני וענני, איום איום, ופתחו לו, אמר להם שלכם אני", עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: בירושלמי פ"ב דחגיגה ה"ב פירש קרבן העדה קומו פתחו לי שמשלכם אני כלומר שגם הוא מכשף, ול"נ על שם שנשים מכשפות מתלבשות כחתולים לכך קרא אותם איום, שתרגום איום חתולים עכ"ל"ק.

סו. גם כן מכשף.

סז. לבשו בגדיהם נקיים ונכנסו אצלם.

סח. פי' זאת שעשתה לחם אמר לה תעשי לחם ולא יכלה, אמר לו תתלה אותה. ואמרו לאחרת תעשי יין ולא יכלה, אמר לו תתלה אותה, עד שתלה את כולם, כמו ששנינו.

יכלה, אמר לה זיל צלבה, עד דתלנן לכלהו, כדתנן, רבי שמעון בן שטח תלה שמונים נשים מכשפות באשקלון. כיון שעשה כן, באו קרובים של המכשפות וכיוונו יום ושעה והעידו על בנו של רבי שמעון בן שטח שעבר עבירה שחייב בה סקילה, וחייבו רבי שמעון אביו סקילה, אף על פי שהיה יודע בו שלא היה הדבר מעולם, כיון שכיוונו עדותם. הוציאוהו לסקילה. אמר להם בנו של רבי שמעון בן שטח, אם אני עברתי עבירה זו, יהיו העדים נקיים וכל ישראל נקיים, והמיתה תכפר עלי. ואם לאו, כל עונותי מחולין לי, והקולר תלוי בצואר העדים, וכל ישראל יהיו נקיים. אמרו עדים, היאך נשפוך דם נקי. אמרו לו, עדות שקר העדנו על שהרג אביו את קרובותינו. אמר רבי שמעון, כבר כתוב בתורה, אם לא יגיד ונשא עונו, כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, והרגוהו והיה קולר תלוי בצואר העדים. ולכך ישמור אדם את עצמו מלשון הרע וישמור מצרות נפשו.

דבור עשירי

לא תחמוד בית רעך. א"ה ריחמ"א: במדרש "עשרת הדברות" שסודר על ידי חניכי התלמוד תורה "שערי תורה" תל אביב (שנת ה'ת"ש) כתבו, וז"ל:

להודיע כי במדרש זה. לא נאמר כלום על הדיבור העשירי "לא תחמוד" ואמרנו למלא במה דאיתא במס' סנהדרין (ל"ח ע"א): תנו רבנן. להגיד גדולתו של ממ"ה הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה. אבל הקב"ה טובע בחותמו של אדה"ר. ואין אחד מהן דומה לחברו. שנאמר^ט תתהפך כחמר חותם. ויתיצבו כמו לבוש. ומפני מה אין פרצופיהן דומה זה לזה. שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר^י וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר. עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: במדרש "עשרת הדברות" שנקרא גם "מעשים על עשרת הדברות" או "הגדה של שבועות" שיצא לאור ע"י הרב יהודה ליב הכהן פישמן ז"ל (ירושלים תרפ"ד) הביא מדרש על הדבור העשירי החסר כאן במדרש (ועיי"ש בהערה 75 מה שכתב, והבאנו דבריו כאן בהערה), וז"ל:

סמ. איוב ל"ח י"ד.

ע. שם ט"ו.

דבור עשירי

לא תחמד בית רעך (שמות כ, יד)

מִיֵּעַ שְׁחֹמֵד מֶה שְׁאִינוֹ רָאוּי לוֹ, מֶה שְׁמִבְקֵשׁ אֵין נוֹתֵנִין לוֹ וּמֶה שְׁבִידוֹ נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, שֶׁכֵּן מְצִינוֹ בִּנְחֹשׁ הַקְּדֻמוֹנִי נִתֵּן עֵינָיו בַּחוּה וְחֻמְדָּה וְלֹא הִיתָה רָאוּיָה לוֹ, מֶה שְׁבִקֵּשׁ לֹא נִיתֵן לוֹ וּמֶה שְׁבִידוֹ נִטְלוּ מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאמַר: וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַנַּחֲשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה וְגו'. עַל גַּחוּנֶךָ תִּלָּךְ וְגו' וְאִיבָה אִשִּׁית בֵּינֶךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וְגו' (בְּרֵאשִׁית ג', י"ד - ט"ו).

מִעֲשֵׂהֶיךָ בָּאִדָם אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שֶׁכֵּן וְהָיָה כּוֹתֵל מִפְּסִיק בִּינֵיהֶם וְהָיָה הִרְשָׁע חוֹמֵד אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת נַכְסָיו. יוֹם אֶחָד שָׁמַע הִרְשָׁע שֶׁהָיָה הָאִישׁ אוֹמֵר לֵאשְׁתּוֹ: רוּצָה אֲנִי לַעֲלוֹת לְסַחֲוֹרָה. וְכֵן עָשָׂה. מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ הִרְשָׁע? הִלָּךְ בְּלִיל שַׁבָּת וְשִׁבֵּר הַכּוֹתֵל שְׁבִינֵיהֶם, הָרִי עֵבֶר עַל זָכוֹר וְשִׁמּוֹר, וְנִכְנַס וְאִנֵּס אֶת הָאִשָּׁה, הָרִי עֵבֶר עַל לֹא תַחֲמוֹד וְלֹא תִנְאַף, וְאַחֲרַיִךְ כֵּךְ כְּשֶׁהִתְחִיל לִגְזוֹל הַמִּמּוֹן צַעֲקָה הָאִשָּׁה וְעֵמֶד עָלֶיהָ וְהִרְגָּה, הָרִי עֵבֶר עַל לֹא תִרְצָח, וְגִנֵּב אַחֲרַיִךְ כֵּן אֶת הַמִּמּוֹן וְהַחֲפָצִים וְעֵבֶר עַל לֹא תִגְנוֹב; בָּאוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְהוֹכִיחוֹ וְעֵמֶד עָלֵיהֶם וְהִכָּם וְעֵבֶר עַל כָּבֵד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ; תִּבְעוּהוּ לְדִין וְהִבִּיא עֲדֵי שֶׁקֶר כִּי הַחֲפָצִים שְׁלוֹ הֵיוּ, שֶׁהִשְׁכִּין אוֹתָם אֲצִל בַּעַל הָאִשָּׁה וְנִשְׁבַּע ע"ז, וְעֵבֶר עַל לֹא תִשָּׂא וְלֹא תַעֲנֶה; לִסּוֹף נִגְלָה דַּעְתּוֹ וּמִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה יָצָא לְתִרְבוֹת רָעָה וְהִלָּךְ וְנִשְׁתַּמֵּד וְעֵבֶר עַל אֲנָכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְלֹא יִהְיֶה לְךָ וְגו', וּמִי גֵרָם לוֹ כָּל זֹאת? הַחֲמָדָה, שֶׁחֲמַד אִשְׁתּוֹ חִבְרוּ, וְעֵבֶר עַל כָּל עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת].

לֹא תַחֲמוֹד בֵּית רֵעֶךָ וְכו', עֲתוּרֵת אֱלֹהִים חֲמוֹד בְּלִבְךָ כִּי טוֹב סַחֲרָה מִסַּחֲרֵי כֶסֶף (מִשְׁלֵי ג', י"ד) [כִּיצַד? שְׁנִיעֵד סוֹחֲרִים בָּאִים לְסַחֲרוֹ, בִּיד אֶחָד אֲצִטְלִית וּבִיד אֶחָד מִרְגְּלִית. אִמֵּר הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ: רִצּוֹנֶךָ שֶׁתִּקַּח אֶת הַמִּרְגְּלִית וְאֲנִי אֶקַּח אֶת

עֹא. בְּנִדְפָס אֵין כָּל דָּבָר עַל הַדְּבוּר הָעֵשִׂירִי, וּבִכ"י א' יִשְׁנֵם רַק הַדְּבָרִים שְׁאִינֵם מוֹקְפִים בְּשֵׁנִי חֲצֵאֵי רְבוּעַ, וְרַק בִּכ"י ג' יִשְׁנֵם כָּל הַדְּבוּר שֶׁהוֹסַפְתִּי בְּפָנִים, וְרָאָה ב"כֵּד הַקִּמְחָה לְרַבְּנוֹ בַּחַיִּי עֵרֶךְ "חֲמָדָה" שֶׁמִּבִּיא בְּשֵׁם הַמְּדַרְשׁ אֶת הַמֵּאמֵר "כָּל מִי שֶׁחֲמוֹד" וְכו'. וְאֵין לוֹ מִקּוּר אַחֵר רַק בְּמִדְרָשׁ שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָיָה לְפָנֵינוּ רַבְּנוֹ בַּחַיִּי וְכַמ"ש בְּמִבּוּא, וְרָאָה סוּטָה ט' א'.

עב. הַסְּפּוֹר הַזֶּה מוּבָא ב"אֲוִרְחוֹת צְדִיקִים" שֶׁעַר י"ב כְּמַעֲט בְּאוֹתוֹ סִגְנוֹן שֶׁבִּכ"י, וּמוּבָא בְּקִצְרָה גַּם בְּכֵד הַקִּמְחָה שֵׁם. וְרָאָה גַּם בְּתַנְחוּמָא, בּוּבֵר, פ' נִשְׂאָה ס' ד'.

עג. אֵינוֹ בְּנִדְפָס, וְהַמּוֹקֵף הוּא מִכ"י ג'.

עד. הַמִּקּוּר בְּתַנְחוּמָא תְּרוּמָה ס' א', וְרָאָה בְּרִכּוֹת ה' א'.

האצטלית? א"ל: הן, נמצא מה שביד זה אינו ביד זה, אבל דברי תורה אינם כן, אם היו שני ת"ח, אחד שונה סדר מועד ואחד שונה סדר נשים, ואמר זה לזה: למוד ושנה לי אתה את שלך ואני אלמוד ואשנה לך את שלי, וכן עשו, נמצא ביד כל אחד ואחד שנים, שידועים שניהם שני סדרים, נמצא כי טוב סחרה מסחר כסף; ואם אדם הולך בדרך ונושא ממון עמו מתירא שמא יבוא לסטים ויקחו מה שבידו, אבל תורה אינו יכול ליטלה מלבו של אדם.

מעשה בפרקמטאין שהיו מהלכין בדרך בספינה והיה שם עמהם חכם אחד, אמרו לו: האיך פרקמטיא שלך? אמר להם: מונחת ומוצנעת היא בקלפי שלי בספינה, בדקו כל אותה הספינה ולא מצאו כלום, התחילו ללעוג עליו. כיון שהגיעו לנמל, באו מוכסים ונטלו כל מה שהיה בספינה ולא הניחו שם כלום, והאיש ההוא נכנס לבית המדרש ודרש להם וכבדו אותו כבוד גדול והוליכוהו לאכול ולשתות עמהם. באו אנשי הספינה אצלו ואמרו לו: בבקשה ממך, למוד עלינו זכות אצל בני העיר כדי שירחמו עלינו ולא נמות ברעב, וכן עשה, ובשביל פיוסו הסבירו להם כל בני הספינה כבוד גדול. מכאן ללמוד כי טוב סחרה מסחר כסף, ואל תאמר: איש פלוני חכם ואני איני חכם כמותו, שלא עסקת בתורה כמותו, שהתורה מביאה האדם לידי חכמה; ואל תאמר איש פלוני גבור ואני איני גבור, שאין גבור אלא הכובש את יצרו לעשות רצון קונו שנאמר: ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו (תהלים ק"ג, כ').

